

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ДОДАТКИ ДО ІСТОРІЇ СЕЛА ДЮЛО

Молнар Емеше Тіберіївна

Студентка II-го курсу

Освітня програма 032 Історія та археологія

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Самборовські-Нодь І.І.

**доктор філософії у галузі історії,
кандидат історичних наук, доцент**

Завідувач кафедри:

Чотарі Ю. Ю.

**доктор філософії у галузі історії,
кандидат історичних наук, доцент**

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Магістерська робота
ДОДАТКИ ДО ІСТОРІЇ СЕЛА ДЮЛО

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконала студентка II-го курсу

Молнар Емеше Тіберіївна

Освітня програма: 032 Історія та
археологія

Науковий керівник: **Самборовскі-Нодь І.І.**
доктор філософії у галузі історії,
кандидат історичних наук, доцент

Рецензент: **Браун Л. Л.**
доктор філософії у галузі історії, доцент

Берегове
2021

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

ADALÉKOK SZÓLŐSGYULA TÖRTÉNETÉHEZ

Magiszteri dolgozat

Képzési szint: mesterképzés

Készítette: Molnár Emese

II. évfolyamos hallgató

**Képzési program: 032 Történelem és
régészet**

Témavezető: Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya (PhD)

történelemtudományok kandidátusa

PhD, docens

Recenzens: Braun László

PhD, docens

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
I. РОЗДІЛ. НАРИСИ ІСТОРІЇ УГОЧАНСЬКОГО КОМПІТАТУ	9
II. РОЗДІЛ. ПОСЕЛЕННЯ В МИНУЛОМУ	12
2.1. Походження назви	12
2.2. Історія до 1920-того.....	12
2.3. У складі першої Чехословацької республіки	15
2.4. У складі Радянського Союзу.....	17
2.5. У складі України	23
2.6. Сьогодення села Дюло	27
2.6.1. Природні обдарування.....	30
III. РОЗДІЛ. ЦЕРКВИ НАСЕЛЕНОГО ПУНКТА.....	34
3.1. Короткий огляд Закарпатської реформатської єпархії	34
3.2. Реформатська церква в селі Дюло.....	39
3.3. Реформатська початкова школа в селі Дюло	48
3.4. Греко-католицька парафія в селі Дюло	52
РЕЗЮМЕ	56
РЕЗЮМЕ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	58
ДОДАТКИ.....	63

TARTALOM

BEVEZETŐ	6
I. FEJEZET. UGOCSA VÁRMEGYE VÁZLATOS TÖRTÉNETE	9
II. FEJEZET. A TELEPÜLÉS A MÚLTBAN	12
2.1. Nevének eredete.....	12
2.2. Története 1920-ig.....	12
2.3. Az első Csehszlovák Köztársaság részeként	15
2.4. A Szovjetunió kötelékében	17
2.5. Ukrajna részeként	23
2.6. Szőlősgyula jelene	27
2.6.1. Természeti adottságai.....	30
III. FEJEZET. A TELEPÜLÉS EGYHÁZAI.....	34
3.1. A Kárpátaljai Református Egyházkerület rövid áttekintése	34
3.2. A Szőlősgyulai Református Egyház	39
3.3. A gyulai Református Elemi Népiskola	48
3.4. A Szőlősgyulai Görögkatolikus Egyházközösség	52
ÖSSZEFOGLALÓ	56
ÖSSZEFOGLALÓ UKRÁN NYELVEN (РЕЗЮМЕ)	57
FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM LISTÁJA	58
MELLÉKLET.....	63

BEVEZETŐ

„Szülőföldem szép határa!
Meglátlak e valahára?
A hol állok, a hol megyek,
Mindenkor csak feléd nézek...”
Kisfaludy Károly

Legtöbb ember szívében él a vágy, hogy megismerje azt a tájat, melyhez emlékei, gyökerei kötik – a szülőföldjét. A helyi értékek feltárásában és megismerésében fontos szerepe van a helytörténetírásnak. A helytörténetírás által felfedezhetjük szülőföldünk múltját, a legelső írásos forrásoktól napjainkig. A helytörténeti kutatás gazdagítja a történettudományt és egyben segít a szülőföldünk iránti való szeretet elmélyítésében. E célból választottuk a magiszteri munka témáját, hogy feltárjuk Szőlősgyula múltját, megismerhessük jelenét. Tehát a munka tárgya Szőlősgyula történetének megírása az általunk fellelt és feltárt források alapján.

Az MA-dolgozatunk célja, hogy a feltárt adatok alapján vázoljuk Szőlősgyula történetét, beleértve a település felekezeteinek, a református és a görögkatolikus egyházközösségét is.

A kutatás problematikáját jelenti, hogy a Szőlősgyulával kapcsolatosan eddig nem jelent meg semmilyen tudományos írás vagy mű, valamint a helyi egyházlevéltári iratok rendszertelenek és sérültek.

A munka primer- és szekunder forráskutatás eredményeiből épült fel. Ahhoz, hogy hiteles képet kapjunk a település történetéről, primer forrásokra volt szükség. Azonban, hogy a kutatás komplex legyen, és átfogó a szekunder források, a szakirodalom tanulmányozása során szerzett hasznos információkat is beépítettük a településsel kapcsolatos leírásba. A kutatás nagy részét a Szőlősgyulai Egyházközségi Levéltárban végeztük. Továbbá, az *oral history*-t, mint kutatási módszert is beemeltük a múlt feltárásába, valamint a jelen megismerésébe. Ebből kifolyólag a kutatást egyes módszerekkel végeztük: primer és szekunder forrásfeltáráson kívül az elbeszélte történelmi lehetőségeket is bevontuk.

Szőlősgyula vázlatos történetének megírásához fontos forrásként szolgáltak a Szőlősgyulai Egyházi Levéltár iratanyagai, amely nemcsak az egyházközösség, hanem a település életéről is hasznos információt adott. Efféle információkat jelentettek az egyházrajzok, amelyek alapján statisztikai adatokat szereztünk a település lélekszámáról, felekezeti megoszlásáról, a tankötelesek és iskolások számáról, illetve a református egyházközség tagjairól. Továbbá, információt nyerhettünk az egyházi életről is: istentiszteleti és egyéb alkalmakról (bibliaóra, leánykör), konfirmációi oktatásról, úrvacsoráról (úrvacsorai alkalmak, úrvacsorázók száma), a református elemi népiskoláról (tanulók, tanítók, osztályok száma, meglévő és szükséges taneszközök). A levéltár gazdag iratanyaggal rendelkezik, köztük számos levelezéssel, kérelemmel, jegyzőkönyvvel, statisztikai kimutatással, vagyoneleltárral és képi anyaggal, amely nagymértékben hozzájárult a

munkához. Forrásként használtuk a magyarországi Központi Statisztikai Hivatal által kiadott *Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941)* című kiadványát, melyből Szőlősgyula felekezeti és nemzetiségi összetételét tudtuk meg.

Ugyancsak nagy segítséget jelentettek a településsel kapcsolatban a már meglévő szakirodalmak, mint például Botlik József és Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján* című munkája, valamint Fényes Elek: *Magyarország geográfiai szótára*, illetve Csatáry György: *Ugocea vármegye a II. Rákóczi Ferenc államában (1703–1711)* című munkája.

A település felekezeteinek történetéhez olyan szakirodalmakat és szakmunkákat használtunk fel, mint Molnár D Erzsébet: *A Málenkij robot nemzetiségi és felekezeti vonatkozásai Kárpátalján, különös tekintettel a református közösségre* című munkája, mely a szovjet elhurcolások időszakáról ad betekintést, beleértve a lágerekben raboskodó férfiak arányát és a településen élő reformátusok arányát, köztük Szőlősgyuláét is. Továbbá, Szamborovszkyné Nagy Ibolya: *Magyar reformátusok a Szovjetunióban a hruscsovi egyházüldözés időszakában* című munkáját, mely hasznos információul szolgál a Kárpátaljai Református Egyházzól az egyházüldözés idején. A település református egyházának rövid történetéről, lelkészeinek névéről és úrasztali klenódiumairól pedig Fodor Gusztáv: *Református múltunk kezesség I. Adattár kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz (1523–2016)* című adattára szolgált.

A Szőlősgyulai Görögkatolikus Egyházközség viszonylag rövid múlttal rendelkezik, így a meglévő források minimálisak. Dupka György összeállításában készült *Egyházüldözés Kárpátalján (1944–1991)* című munka alapján betekintést nyerhettünk a kárpátaljai görögkatolikusok helyzetéről.

Kutatásainkat az elektronikus adatbázisokra is kiterjesztettük, amely közül a Hungaricana közgyűjteményi portál és az ADT+ volt a legjelentősebb.

A munka során számos mélyinterjút készítettünk a helyi lakosokkal, köztük óvoda- és egyházvezetőkkel, nyugalmazott igazgatókkal és lelkipásztorral, állami intézményekben dolgozókkal és gyülekezeti tagokkal, akik segítettek abban, hogy jobban feltárhassuk a település múltját, illetve bepillantást nyerjünk a jelenébe. Összesen 11 adatközlő nyújtott kardinális információt a munkához. A település felekezeteinek történetéhez lényegesen hozzájárult a jelenleg szolgálatot teljesítő Laskoti Zoltán református lelkipásztor és Ábrány Krisztián görögkatolikus áldozópap mélyinterjú során elhangzott információja.

A dolgozat három fejezetből áll. Szőlősgyula az egykori Ugocea vármegyéhez tartozott, így az első fejezetben e vármegye vázlatos történetéről adunk áttekintést. A második fejezetben a település részletes múltját ismertettük. Először a település nevének eredetét vizsgáltuk. Ahogyan Kárpátalja, így Szőlősgyula is a történelem folyamán olyan államalakulatokhoz tartozott, mint a Magyar Királyság, az első Csehszlovák Köztársaság és a Szovjetunió. Ezért fontosnak tartottuk,

hogyan bemutassuk, milyen volt a település élete ezen államok kötelékében. Továbbá, a második fejezetben ejtünk szót Szőlősgyula jelenéről, beleértve a kulturális és természeti értékeit egyaránt. A korábbi kutatás eredményeit is belefoglaltuk a munkába, melyben Szőlősgyula utazási szokásait, a lakosok vendéglátásáról alkotott véleményét, a település turizmusának fejlesztését, valamint idegenforgalmilag hasznosítható erőforrásait vizsgáltuk.

A harmadik fejezetben a település felekezeteit mutattuk be. Köztük a református egyházát, illetve a hajdan hozzá tartozó elemi népiskola történetét tártuk fel. A Szőlősgyulai Egyházközségi Levéltár iratanyagai segítettek abban, hogy átfogó képet kapjunk mind az egyházzal, mind a népiskoláról. A település túlnyomó többsége református vallású, de a lakosság néhány százaléka görögkatolikus. Mivel ily csekély ez a szám, a Szőlősgyulai Görögkatolikus Egyházközség viszonylag rövid távú múlttal rendelkezik, mégis fontosnak tartottuk, hogy figyelmet fordítsunk a település ezen felekezetére is, hisz ők is a település lakosai. Ezt is a harmadik fejezetben írtuk le.

I. FEJEZET

UGOCSA VÁRMEGYE VÁZLATOS TÖRTÉNETE

Ugocsa vármegye keletkezésének idejéről a történészek eltérően vélekednek. Botka Tivadar tanulmányában úgy véli, hogy Ugocsa vármegye 1271-ben királyi praedium volt és csak későbbi telepítés által alakult vármegyévé. Pesty Frigyes szerint 1271-ben Ugocsa már létező vármegye volt. Komáromy András és Pauler Gyula II. Géza uralkodásának időszakára, míg Hóman Bálint a tatárjárás utáni időszakra teszi a vármegye keletkezését. Szabó István kutatásai során arra a megállapításra jutott, hogy Ugocsa vármegye a XII. század végén már fennállott és területét települések alkották. Győrffy György szerint Ugocsa megye nem tartozott az első alapítású vármegyék közé, Bereghez hasonlóan királyi erdőispánság volt, Máramarossal egységet alkotott és csak később lett önálló vármegye. Kristó Gyula szerint Ugocsa eredetileg királyi vadászterület volt, ahol a XII. század folyamán jött létre erdőispánság, vagyis magánuradalom. A magánuradalom keletkezésének időpontját 1216-ra teszi.¹

A Pallas Nagylexikonban azt olvashatjuk, hogy Ugocsa vármegye a XII–XIII. században alakult ki a Magyar Királyság északkeleti részén, Bereg, Máramaros és Szatmár vármegye határában. A vármegye nyugati része mocsaras síkfölde, míg a keleti erdős, hegyvidéki terület volt. A Tisza jobb partján a Nagyszőlősi-hegycsoport emelkedik, melynek végbástyája a Fekete-hegy. A Tisza bal partján az Avas-hegység nyúlványai húzódnak, melyekhez többek közt hozzátartozik a Gyula és Tamás-váralja fölötti dombvidék. Ugocsa vármegye területe a gypűelvhez tartozott, így a megtelepedése kezdetén már királyi birtok volt. Az első írásos emlékek a XIII. századból valók, a Várad Regestrumban maradtak ránk, miszerint az ugocsai „comesek” 1216–1220 között három faluból: Batárról, Halmiról és Péterfalváról peres feleket küldtek a váradi tüzesvas próbára.²

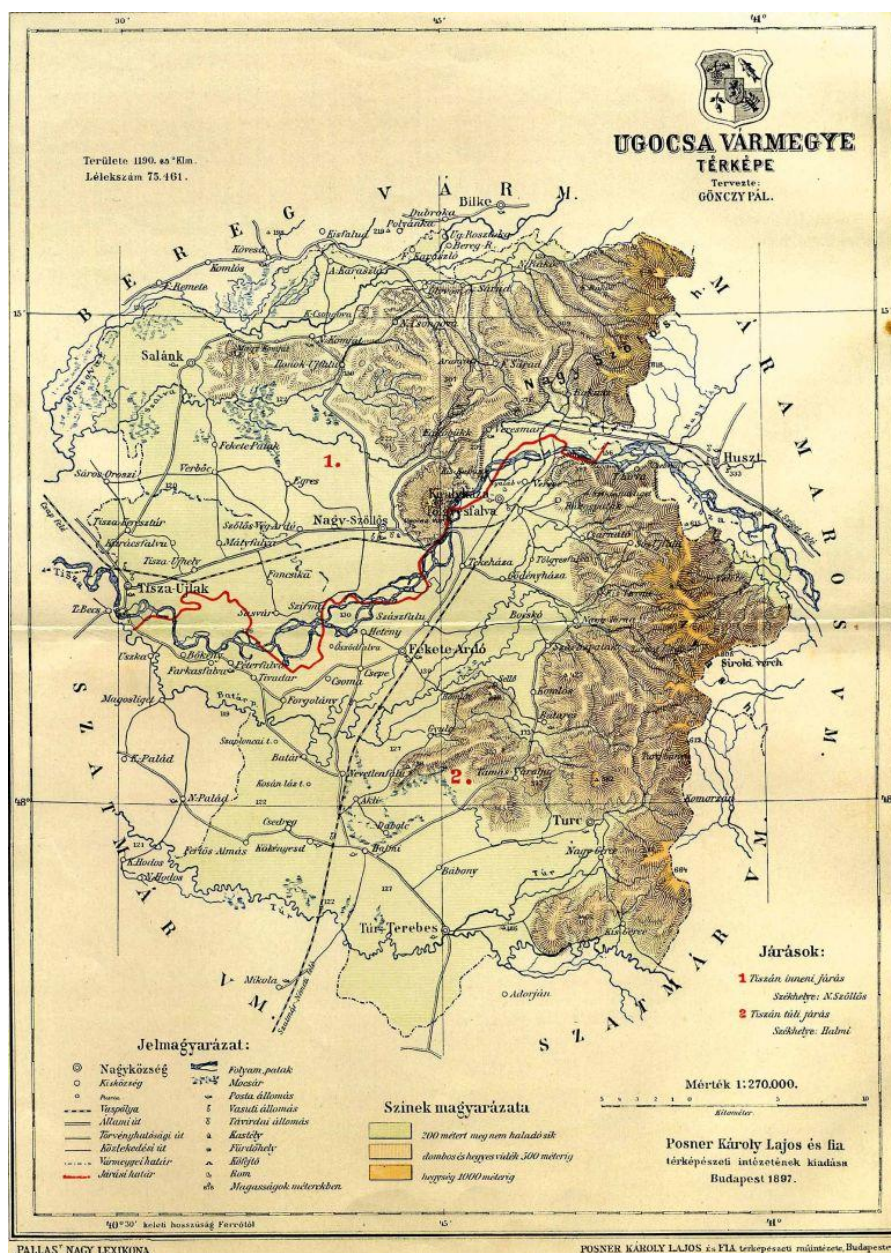
A vármegye a nevét az egykor létező Ugocsa településről kapta, amely egy magyar személynév szláv birtokragos alakjának felel meg. 1313-ban Ugocha, Ugucha, Hugucha alakban fordul elő, Péter szőlősi és ugocsai plébános választásának érseki megerősítésében, valamint egy pápai tizedjegyzékben, 1332–1337-ben.³

¹ Székely Gusztáv: Ugocsa vármegye kialakulása az új kutatások tükrében. In *Acta Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. IX. évfolyam, 3. kötet, Ungvár, Poliprint Kft., 2010. 131–133.

² Ugocsa vármegye. Szócikk. In *Pallas Nagylexikon*. Elérhető: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PallasLexikon_16/. Letöltve: 2020. 10. 14.

³ Csatóry György: *Ugocsa vármegye a II. Rákóczi Ferenc államában (1703–1711)*, Ungvár – Beregszász, PoliPrint Kft., 2008. 12.

A XII. század végéig királyok vadászterülete, Bereggel együtt. Később szász bevándorlók Felszász, Nagyszász, Szőlős, Ardó és Batár nevű községeket létesítettek. A mongol pusztítások után, a XIII. század végére szláv telepek is megjelentek.⁴

1. ábra. UgoCSa vármegye térképe 1897-ben⁵

A XIII–XIV. században a vármegye területén öt vár volt található: Nyalábvára, Kankó vára, Baranka vára, Tamásvára és a Viski vár. UgoCSa vármegye legnagyobb települése Szőlős volt, amely gazdaságilag és kulturálisan központi szerepet töltött be. Nevét 1262-ben említik először,

⁴ Gyalay Mihály: *A magyar igazgatástörténeti helységnév lexikon*. Elérhető: https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Helysegnevtar_Gyalay-gyalay-mihaly-a-magyar-igazgatastorteneti-helysegnev-lexikon-2/ Letöltve 2020. 10.14.

⁵ *UgoCSa vármegye* szócikk. In Pallas Nagylexikon. Elérhető: (https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PallasLexikon_16/) Letöltve: 2020. 10. 14.

amikor kiváltságokat kapott a település. A XIV. század első felében a települések száma növekszik a vármegyében, s már 43-ra emelkedett.⁶

Ugocsa vármegye nemzetiségi összetétele változatos: a magyarok nem többen, hanem szétszórtan éltek a vármegye területén, elsősorban a sík vidéken. A XVI. század végén még a sík vidéket teljesen a magyarok lakták, azonban a XVIII. században a ruszinság kezdett dominálni. A XVI. században még negyven falu volt magyar többségű, de másfél évszázad múlva csökkent számuk, már csak tizenöt településen éltek magyarok többségben. A déli sík vidéken a XVIII. században is nyolc település (Bábony, Halmi, Kökényesd, Tamásváralja, Gyula, Akli, Dabolc, Fertősalmás) őrizte meg magyar jellegét, bár a velük szomszédos falvakban is a magyarok részaránya volt domináns. A román lakosság már a XVI. század közepén letelepedett az Avas-hegység Erdély felőli oldalára. A XVIII. század folyamán Turc, Batarcs, Kis- és Nagygerce rendelkezett nagyszámú román lakossággal.⁷

⁶ Mihók Richárd: Helytörténet (Kárpátalja története a legkorábbi időktől a középkor végéig), Ungvár, 2014. 100.
Elérhető: <http://genius-ja.uz.ua/sites/default/files/csatolmanyok/magyar-nyelvu-oktatasi-jegyzetek-es-magyar-nyelvu-szaknyelvi-szotarak-keszítése-a-nyertesek-dokumentumai-725/mihokrichardpdf1.pdf> Letöltve: 2020. 09.21.

⁷ Csatáry 2008, id. mű. 16–24.

II. FEJEZET

A TELEPÜLÉS A MÚLTBAN

2.1. Nevének eredete

Botlik József és Dupka György könyvében azt olvashatjuk, hogy nevét először 1396-ban említették egy oklevélben GYWLA formában,⁸ amely egy ismert ótörök eredetű személynévből származik, eredeti jelentése: fáklya. Azonban az Anjou-kori oklevéltárban 1337-ben már említik a települést, Giula néven, ekképpen: „Az egri kápt. bizonyága mellett Zyrma-i Márton bejárta Giula birtok határait Ordow királyi falu felől. A határjárásnál jelen volt Miklós mr. Ugocha-i ispán, valamint Edelen-i László fia Sándor mr. alispán”.⁹ A település neve sokszor változott az évszázadok folyamán. 1907-ben kapta a Szőlős előtagot, amely a falu fölötti szőlőhegyen folytatott szőlőtermesztéssel kapcsolatos. Így akkortól nevezik a helyiek Szőlősgyulának. A csehszlovák időben 1919–38 között a falut Dula-nak írták, 1946-tól az ukrán Julivci nevet viselte, majd 1992-től hivatalosan, újra Gyula lett.¹⁰

2.2. Története 1920-ig

Ahogy a mai Kárpátalja területe, úgy Szőlősgyula is 1920. június 4-ig,¹¹ Ugocsa vármegye részeként, a történeti Magyarország részét képezte.

Írásos emlékekből tudjuk, hogy 1480-ban királyi birtok, későbbi földesurai közé tartoztak a Rákócziak, a Károlyi grófok és a Perényiek is.¹² A település területe Akli és Feketeardó határaiból szakadt ki, melynek lakossága kezdettől fogva magyar volt. Történészek feltételezik, hogy a Káta nemzetség által telepített Tamásváralja lakosaival voltak rokoni kapcsolatban, ugyanis Gyula és Tamásváralja hagyományai is bizonyítják, hogy mindketten kun besenyő leszármazottnak tartják magukat. A Gyula és a Káta birtokok jobbágyságában korán felismerhető névegyezések arra mutatnak, hogy megtelepítésében elsősorban a Káta jobbágyoknak volt részük.¹³

Az Ugocsa megyei főispáni hivatal szabadságharccal foglalkozó irattárából ismerjük azok nevét, akik Gyuláról, 1703-ban részt vettek a II. Rákóczi Ferenc fejedelem által vezetett

⁸ Botlik József–Dupka György.: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*, Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 1993.169.

⁹ *Anjou-kori Oklevéltár, XXI, 1337*, Budapest-Szeged, Quintus Kiadó, 2005. 393. Elérhető:

https://library.hungaricana.hu/hu/view/KozMagyOkmánytarak_anjou_uj_21/?pg=0&layout=s. Letöltve: 2021. 02. 06.

¹⁰ Oroszi József beszéde, Szőlősgyulai Egyházi Levéltár, továbbiakban: (SZEL)

¹¹ Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*, Galánta–Dunaszerdahely, Lilium Aurum Könyvkiadó, 2002. 62.

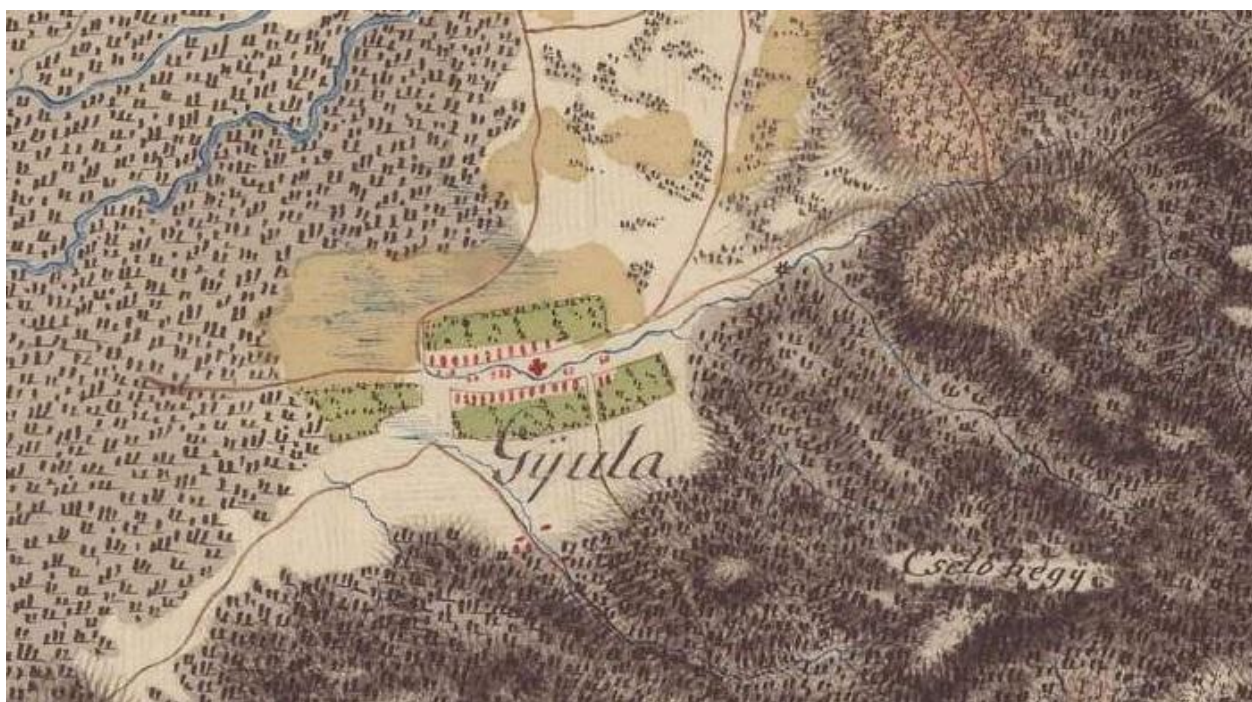
¹² Uo., 63.

¹³ Szabó István: *Ugocsa megye*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1987. 171–172.

szabadságharcban, akik a szabadságharc idején Török Zsigmond és Nagy Sándor seregében harcoltak a szabadságharcért.¹⁴ Ők voltak a szabadságharcban részt vett gyulai lakosok:

1. Bagics Ferenc
2. Balog András
3. Balog István
4. Fogarasi Paál
5. Királyi András
6. Kovács István
7. Lénárt János
8. Mészáros János
9. Molnár János
10. Molnár János
11. Monoi János
12. Palyi Pál
13. Szabi Mihály
14. Szőke Mihály¹⁵

Az első katonai felmérés (1782–1785) alapján, Szőlősgyulán egy templom és harmincnégy ház volt (2. ábra).

2. ábra. Szőlősgyula kataszteri térképe 1782-1785 között (forrás: <https://mapire.eu>)

¹⁴ Oroszi József beszéde, SZEL

¹⁵ Csatáry 2008, id. mű. 172–173.

Az 1843. évi összeírás szerint a falunak ebben az évben már 425 fő lakosa volt.¹⁶ A lakosság lelki ápolását és az ifjúság tanítását az akkori lelkipásztor Ladányi Imre és annak fia, Ladányi Pál végezte. 14 fiú és 9 lány tanult a népi iskolában. Ladányi Pál, mint jogi és teológiai tanulmányait végző diák, gróf Batthányi Lajos 1848–49-es szabadságharcra buzdító beszédére Fehérváron felajánlotta magát önkéntesnek, majd a szabadságharcban Kossuth Lajos seregében harcolt. Tizenhárom ütközetben vett részt. A világosi fegyverletétel után hosszú időn keresztül bujdosott, míg végül hazatért Gyulára.¹⁷

Fényes Elek ezekkel a szavakkal írta le Gyulát, 1851-ben: „*Gyula magyar falu, Ugocsa vmegyében, egy kies szőlőhegy tövében: 4 r.kath., 410 ref., lak anyatemplommal. Földje, rétje elég és jó, erdeje is van. A falu Perényi s a nyalábi urad. tartozik*”.¹⁸ Az 1851-es felmérés szerint Gyula lakossága 414 fő, köztük 410 református, 4 pedig római katolikus. 1900-ra már megnövekedett a falu lélekszáma 719-re, mely közül 710 magyar, 1 német, 5 oláh, 3 rutén nemzetiségű. Ezzel egyidejűleg új felekezeti emberek is megjelentek: 31 római katolikus, 65 görög katolikus, 557 református és 66 izraelita.¹⁹

Az első világháború területi és gazdasági értelemben is alapjaiban átrendezte Európát, mivel a katonai események főbb helyszínei ezen a földrészén zajlottak. A háborús pusztítás átalakította az emberek mindennapjait. Negatív jelenségek sokasága határozta meg Európa lakosságának életét, mint például az infláció, áruhiány, szakképzett munkaerőhiány, gyors életszínvonal csökkenés. Mindenki villámháborúra készült. A hosszan elhúzódó háború gazdasági, pénzügyi és szociális következményeivel senki nem számolt. Az első világháború alatt a világon kb. 71 millió lakost soroztak be, ezen belül a történeti Magyarországról kb. 3,6 millió főt.²⁰ A férfiak frontra küldése megváltoztatta a családok működését, átalakította a hagyományos nemi szerepeket. Fokozatosan megnőtt a nők szerepe mind a gazdasági, mind a családi életben.²¹ Az akkoriban Felvidékhez tartozó mai Kárpátalja területén elő férfi lakosság az Osztrák-Magyar Monarchia oldalán harcolt az első világháborúban. A háború elvesztése a Monarchia felbomlásához vezetett, melynek következtében Felvidék Csehszlovákia része lett,²² ezzel együtt Szőlősgyula is. A háború utáni pusztító következményekkel a településnek is szembe kellett néznie.

¹⁶ SZEL, egyházrajz, 1843

¹⁷ SZEL, Oroszi József beszéde

¹⁸ Fényes Elek: *Magyarország geográfiai szótára*, II. kötet, Pest, A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése és az Állami Könyvterjesztő Vállalat közös kiadása, 1851. 76

¹⁹ Szabó 1978, id. mű. 18.

²⁰ Pallai László: Az első világháború gazdasági hatásai Magyarországon. In *Acta Academiae Beregsasiensis* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos folyóirata, XV. évfolyam, Beregszász – Ungvár, 2016. 15-17.

²¹ Uo., 18.

²² *A háborús vereség és a Monarchia felszámolása* in Arcanum, Pannon Enciklopédia. Elérhető:

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/a-magyarsag-kezikonyve-2/a-magyarsag-tortenete-520/az-elso-vilaghaboru-7F5/a-haborus-vereseg-es-a-monarchia-felszamolasa>

Itt kell megjegyeznünk, hogy a mai Kárpátalja területe a XX. század folyamán több államalakulathoz tartozott, amelyet alább időrendi sorban láttatunk:

1. a Magyar Királysághoz (Osztrák-Magyar Monarchián belül, 1867–1919),
2. az első Csehszlovák Köztársasághoz (1919–1938),
3. a második Csehszlovák Köztársasághoz (1938–1939),
4. Kárpáti Ukrajnához (1938–1939), majd ismét a
5. Magyar Királysághoz (1939–1944),
6. Kárpátontúli Ukrajnához (1944–1946),
7. Szovjetunióhoz (1946–1991).
8. 1991-től napjainkig Ukrajna részét képezi, mint Kárpátalja megye (Закарпатська область).²³

2.3. Az első Csehszlovák Köztársaság részeként

1919. szeptember 10-én Saint-Germain-en-Laye-ban aláírták azt a szerződés, amelynek értelmében a régió (Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegye nagyobb része) Podkarpatská Rusz néven az első Csehszlovák Köztársaság fennhatósága alá került. E szerződés 10–13. cikkelyében a Csehszlovák Köztársaság kötelezte magát, hogy a területet önkormányzattal rendelkező autonóm egységként szervezi meg, autonóm gyűlést állít fel, amelynek törvényhozó hatalmat kell kapnia a nyelvhasználat, az oktatásügy, a vallásügy terén, valamint a helyi közigazgatás kérdéseiben.²⁴

Az új állam első feladata a politikai egység megteremtése volt, mivel a Csehszlovákia kötelékébe került országrészek soha nem képeztek egy közös államot, nem volt etnikai, vallási, kulturális egység sem.²⁵ Ebben a korszakban Kárpátalját *Terra incognita* – ismeretlen földként emlegették, mivel a cseh kormánynak ismeretlen terep volt a Podkarpatská Rus néven létrejött új közigazgatási egység.²⁶

A csehszlovák állam politikájának a legfőbb célja Kárpátalja megtartása volt a köztársaság keretein belül, valamint integrálása az ország társadalmi-politikai és gazdasági viszonyaihoz. 1919 szeptemberében megkezdődött a közigazgatás átszervezése. Különböző bizottságokat

[818/?list=eyJxdWVyeSI6ICJlbHNcdTAxNTEgdmlsXHUwMGUxZ2hcdTAwZTFib3JcdTAwZmEgIn0.](https://dega.lib.unideb.hu/dega/bitstream/handle/2437/217011/Szakal_Imre_dolgozat.pdf?sequence=1&isAllowed=y) Letöltve: 2021.02.06.

²³ Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Karmacsai Zoltán – Márku Anita – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő: *Kárpátalja 1920–2020. A kárpátaljai magyarság elmúlt 100 éve*, Beregszász, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, 2020. 5–6.

²⁴ Fedinec 2002, id. mű. 15–16.

²⁵ Szakál Imre: *Földkérdés és telepítéspolitika Kárpátalján az első Csehszlovák köztársaság időszakában (1919-1938)*. Doktori (PhD) értekezés. Kéziratban, Debreceni Egyetem BTK, 2015. 22.

Elérhető:

https://dega.lib.unideb.hu/dega/bitstream/handle/2437/217011/Szakal_Imre_dolgozat.pdf?sequence=1&isAllowed=y
Letöltve: 2021.04.10.

²⁶ Uo., 30.

(referátusokat) hoztak létre: politikai, igazságügyi, iskolaügyi és egészségügyi, a belügyi, pénzügyi, mezőgazdasági illetve szociális. A pénzügyi referátus létrehozásával bevezették az új pénznemet, a cseh koronát. Kárpátalja közigazgatási beosztását 1919–20 folyamán szervezték át a csehszlovák hatóságok. A Podkarpatská Rus három részre (zsupára) tagolódott:

1. Ungi zsupa, székhely: Ungvár (Ungvári, Perecsenyi, Nagybereznai, Szerednyei járás, Ungvár város),

2. Beregi zsupa, székhely: Munkács (Munkácsi, Alsóvereckei, Szolyvai, Latorcai, Ilosvai, Mezőkaszonyi, Tiszaháti járás),

3. Máramarosi zsupa, székhely: Huszt (Técsői, Taracközi, Nagybocksói, Rahói, Huszti, Dolhai, Ökörmezői, Nagyszőlősi járás).²⁷

Ennek értelmében a település a Máramarosi zsupához került, Huszt székhellyel.

A Csehszlovák Agrárpárt földreformot hirdetett. Ez alól a Podkarpatská Rus sem képezett kivételt. Az 1919-ben elfogadott törvény értelmében a 150 hektárnál nagyobb mezőgazdasági területet vagy a 250 hektárnál nagyobb összterületű birtokokat lefoglalták. Ennek megvalósítása érdekében a Podkarpatska Ruszban is Földosztó Bizottságokat hoztak létre Ungvár, Munkács, Técső és Beregszász központokkal. Az 1932-es adatok szerint a földosztásra kijelölt területek mindössze 18,83%-a került lefoglalás alá. A zár alá kerülő földterületek egy részét betelepítették (kolonizáció).²⁸

1938. szeptember 29–30-án a müncheni egyezmény következtében a Csehszlovák Köztársaság elveszítette területének egyötödét és lakosságának egynegyedét. Magyarország és Csehszlovákia képviselői Komáromban tárgyaltak a magyarlakta területekről, eredménytelenül. Közben, 1938. október 11-én Kárpátalján megalakult az autonóm ruszin kormány Bródy Andrással az élen, akit pár nappal később Volosin Ágoston váltott fel. Az 1938. évi területrendezés eredményeként közigazgatásilag az ungvári járást az Ungvár székhelyű Ung vármegyéhez, a beregszászi, munkácsi, tiszaujlaki járásokat a Beregszász székhelyű Bereg és Ugocsa egyesített vármegyékhez csatolták. 1939. március 15-én a szojm kikiáltotta Kárpáti Ukrajna függetlenségét Huszt székhellyel. Másnap a magyar csapatok Husztot, a következő napokban pedig Kárpátalja egész területét elfoglalták. Így Kárpátalja rövid időre visszakerült Magyarországhoz (1944-ig). 1939-es területrendezéskor Bereg és Ugocsa vármegyét kettéválasztották. A Beregszász székhelyű Bereg vármegye a beregszászi, munkácsi járásokat, a Nagyszőlős székhelyű Ugocsa vármegye a

²⁷ *Kárpátalja 1919–2009 történelem, politika, kultúra. Szerk.: Fedinec Csilla – Vehes Mikola.* Ungvár–Budapest, Argumentum Kiadó, 2010. 52

²⁸ Szakál 2015, id. mű, 40–49

nagyszőlősi (és halmi) járásokat foglalta magába.²⁹ Szőlősgyula ennek értelmében a Nagyszőlősi járáshoz került.

2.4. Szovjetunió kötelékében

Kárpátalja szovjet megszállása 1944 őszén fejeződött be, amikor a Vörös Hadsereg katonái 1944. október 27-én elfoglalták Ungvárt.³⁰

1944 végén, a háború végeztével a kárpátaljai magyarság életében a béke helyét újabb megpróbáltatások vették át. A kollektív bűnösség elve alapján a magyar és a német etnikum bűnös nemzeteknek nyilvánították, így számukra a második világháború következménye a deportálás, kényszermunka és az úgynevezett „málenkij robot” volt. Kárpátalja mai területének lakosságszáma 1941-ben 853 949 fő volt, melynek 27,3 %-a magyar, ebből a szovjet hadifogoly- és internáltügyi légerekben 28 098 kárpátaljai magyar és német nemzetiségű személy raboskodott.³¹ Így 1944 Szőlősgyula számára is tragikus év volt. A szovjet vezetés a magyarság megbüntetésére vonatkozóan 1944. november 13-án a Városparancsnokság 2. számú parancsa szerint, minden településen meghirdette a 18–50 év közötti magyar és német nemzetiségű férfialakosság jelentkezési kötelezettségét.³² A jelentkezésre 3 napot adtak, aki nem jelentkezett, haditörvényszék elé került. A nagyszőlősi és a környező települések lakóit a nagyszőlősi megyeházára vitték. Megkezdődött az emberek tömeges összegyűjtése, a „málenkij robotra”, onnan pedig a légerekbe.³³

A sztálini terror, illetve a II. világháború áldozatainak tiszteletére emléktáblát állítottak a Szőlősgyulai református templom udvarán, melyen 44 név olvasható (3. ábra).

²⁹ Fedinec Csilla: Kárpátalja közigazgatása és tanügyigazgatása 1933-1944 között. In *Magyar Pedagógia*, a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának folyóirata, 96. évf. 4. szám, Szeged, 1996. 367–375.

³⁰ Molnár D. Erzsébet: *Kárpátaljai magyarok a Szovjetunió hadifogoly- és munkatáboráiban (1944-1953)*. Doktori (PhD) értekezés. Kéziratban, Debreceni Egyetem BTK, 2015. 47. Elérhető: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/217124/dolgozat_Molnar_D._E.pdf. Letöltve: 2021.02.25.

³¹ Molnár D. Erzsébet: A Málenkij robot nemzetiségi és felekezeti vonatkozásai Kárpátalján, különös tekintettel a református közösségre. In *Magyar öntudat és Krisztusi, keresztény elvek*. Református hitünk kezesség sorozat, a Narancsik Imre Kutatói Műhely tanulmánykötete. III. kötet, Beregszász, Kálvin Kiadó, 2019. 68–69.

³² Molnár D. 2015, id. mű, 92.

³³ Uo., 93–95.

3. ábra. A sztálini terror és a II. világháború áldozatainak emlékműve a Szőlősgyulai Református templom udvarában (a szerző saját felvétele)

A kommunista hatalom kiépítése már a második világháború utolsó éveiben megkezdődött, melynek során jelentős ideológiai, gazdasági és politikai intézkedésekre került sor. Egyik legnagyobb szerepe a személyi kultusz megteremtésének volt. 1944 végén az ideológiai ráhatásokat a Vörös Hadsereg hajtotta végre, 1945-től pedig a fokozatosan létrejövő kommunista hatalom bürokratikus szervezete. A megalakult Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártja elsősorban a vallási nézeteket, világnézetet, a legfőbb normák és eszmények védelmét szolgálta. A vezetőség célja az volt, hogy az egész társadalom gondolkodása a fennálló társadalmi viszonyoknak megfeleljen. Ezzel az ideológiai munkával az emberek tevékenységét akarták szabályozni, magatartásukat formálni.³⁴ Ennek eszközéül a propagandát használták. A fent említett intézkedések nem valósulhattak volna meg a kommunista pártbürokrácia nélkül, melyeknek kiépítése már 1944-ben megkezdődött, amikor a Vörös Hadsereg által megszállt településeken létrehozták a népbizottságokat.³⁵

A szovjet hatalom intézkedései között szerepelt az új közigazgatási, politikai, társadalmi intézmények létrehozása, illetve a moszkvai időszámítás bevezetése. A Szovjetunióban a hatalom a

³⁴ Kosztyó Gyula: Szovjet ideológiai munka Kárpátalján (1944–1950). Személyi kultusz és mítoszteremtés. In *Acta Academiae Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos folyóirata, XII. évfolyam, 1. kötet, Ungvár – Beregszász, Kálvin Nyomda, 2013. 7–8.

³⁵ Uo., 10.

kommunista párt kezében volt, amely nem csak a politikai intézményeket vonta ellenőrzés alá, hanem az emberek életmódját és gondolkodását is.³⁶

A szovjet hatalom egyik legfontosabb teendője az államosítás volt. A felekezeti iskolákat megszüntették, az egyházi vagyomból állami lett, megszüntették a magántulajdont. A mezőgazdasági termelés formája a kolhoz – kollektív gazdaság lett, ahová kötelező volt a belépés.³⁷ A bankok államosításának következtében megalakult a Kárpátontúli Ukrajna Népbankja, a hivatalos pénznem a szovjet rubel lett, az embereknek hozzá kellett szokniuk az orosz nyelvhez.³⁸

A magántermelés megszüntetésére és a kollektív gazdaságok létrehozására 1948–49 között került sor. Ahhoz, hogy ezeket támogassák, a szovjet vezetőség több módszertani anyagot is kidolgozott, melyben részletesen leírták a közös munkavégzés, a termelés, valamint a gazdasági javak elosztásának, nyilvántartásának szabályait és alapelveit. Többet között ilyen volt *A szocializmus és a munka* című Ungváron kiadott magyar nyelvű kötet is.³⁹ Kárpátalján 557 kolhozot hoztak létre. A magyarlakta Ungvári, Munkácsi, Beregszászi, Nagyszőlősi körzetek egyes kolhozaihoz átlag 1200–2000 hektár föld tartozott. A kolhozrendszereknek több mint a fele állami segíélyekre szorult.⁴⁰

A Szovjetunióhoz való csatlakozás következtében államosították Szőlősgyula erdeit, földjeit, jószágait, termelőeszközeit, illetve az egyház ingatlanait is. Gyulán 1948-ban alakult meg a kolhoz, amelybe minden lakosnak kötelező volt belépni. A kolhoz működéséről Csetneki Bálint, szőlősgyulai lakos, aki a kolhoz idejében csoportvezető volt, így nyilatkozott: *„A kolhoz 1948-ban hozták létre, először Lenin, majd Russzia névvel. 3 község tartozott hozzá: Hömlőc, Feketeardó és Gyula, a központ Feketeardó volt. Brigádvezetőként a feladatom a munka megszervezése, csoportok létrehozása, csoportvezetők megválasztása, valamint a munka ellenőrzése volt. Különböző csoportok munkájáért voltam felelős: kertészeti, építészeti, mezei, hegyi, dohánytermesztői, állattenyésztői. Kezdetben a fizetés 60-65 rubel között mozgott, mellé természetbeni juttatások is voltak, a jól végzett munkáért prémiumot, jutalékot kaptunk. A munkát ellenőrizték, aki nem megfelelően végezte, megrovásban részesült. 1998-ban megszűnt a kolhoz, részvénytársasággá alakult át, a munkásokat elbocsátották, a vagyonértékeket felosztották”*⁴¹

Az 1953-as közigazgatási reform következtében megváltoztatták számos település, utca, vasútállomás státuszát és nevét. Ekkor lett Szőlősből (Севлюш) – Vinogradovo (Виноградово).

³⁶ Fedinec – Vehes, 2010, id. mű. 216.

³⁷ Fedinec Csilla: A Csehszlovákiától a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalja magyar kisebbségének helyzete (1944–1946). In *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Gondolat – MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008.

³⁸ Molnár D. 2015, id. mű, 62–63.

³⁹ Borbély Sándor: *A szovjet politikai diktatúra által konstruált történelmi múlt*. Elérhető: http://real.mtak.hu/48156/1/szovjet_pol_diktatura_muzeum.pdf. Letöltve: 2020. 11.12.

⁴⁰ Dupka György: *A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján (1944–1991)*, Ungvár, Intermix Kiadó, 2014. 80.

⁴¹ Csetneki Bálint szíves közlése alapján

Továbbá, a szovjet időben alakult ki Kárpátalja 13 járása.⁴² Szőlősgyulát ekkor Julivcinek (Юливци) hívták. 1959-ben a falut közigazgatásilag egyesítették a szomszédos Feketeardóval, így megszűnt az önállósága. A következő évekre tehető a falu kiépítése. A faluban átépültek a lakóházak, bővítették azokat, a szalmatetőket eltűntek, a főutcat leaszfaltozták, megépítették a járdákat.

Erre az időszakra tehető a település közintézményi épületinek az építése. Ekkor épült az általános iskola, a művelődési ház (1. melléklet), a községháza és az orvosi rendelő.

Az 1950–60-as években a településen kolhoz által fenntartott úgynevezett „idényóvoda” működött nyáron, lakóházakban, illetve az akkori iskola osztályaiban. Állandó jelleggel működő, állami óvoda 1969-ben jött létre a településen, amelyet a reformátusoktól elvett parókia épületében helyeztek el. A 2000-es évek elején a parókia tulajdonjogát a református egyház visszaigényelte, így az óvoda megszűnt. Szőlősgyulának 2015-ig nem volt óvodája.

Csetneki Katalin, az állami óvoda igazgatónője (1969–2002) így nyilatkozott az óvoda életéről: *„Az óvoda 1969-ben nyílt meg az egyház tulajdonában lévő parókia épületében.”⁴³ A kezdetekkor egy vegyes csoport indult, 30–32 gyerekkel, később kis- és nagycsoport is alakult. Az intézménynek ekkor 7 dolgozója volt: vezetőnő, két óvónő, zenenevelő, dada, mosónő, szakács. Az óvoda magyar tannyelvű volt, egységes tanterv szerint működött, a munkát folyamatosan ellenőrizték. Az óvoda díja 9 rubel volt, a nagycsaládosoknak kedvezmény járt. Az egyházi ünnepeken dolgozni kellett, csak az állami ünnepeken kaptunk szabadnapot. Hittant tilos volt tartani, a vezető pozíciót betöltő személyeknek tiltották a templomba járást. A 2000-es évek elején az egyház visszaigényelte az épületet, az óvoda megszűnt. A gyulai gyerekek számára a szomszédos Hömlöc településen lévő ukrán óvodában nyitottak egy magyar csoportot, azonban csak pár évig működött, később az az intézmény is a gyulai óvoda sorsára jutott.”⁴⁴*

A szovjet vezetőség arra törekedett, hogy a kommunista világgépet a tanulók már az iskolában magukévá tegyék. Tehát az iskola legfontosabb feladata az volt, hogy a fiatalokból olyan állampolgárokat neveljen, akik képesek a kommunizmus végső győzelméért harcolni. Úgy vélték a kommunista ideológusok, hogy nincs olyan oktatott tárgy az iskolában, amely megfelelő hozzáállás mellett ne ezt a célt szolgálná. Ahogy az élet minden területét, így az oktatást is szigorúan ellenőrizték. Különböző módszertani szakcsoportok jöttek létre a tantervek, tanmenetek és tankönyvek tartalmi és módszertani átvizsgálására. A Komszomol-szervezet, mint ideológiai vezető, az oktatás szerves részét képezte. Az oktatás terén számos határozatot fogadtak el, mint például 1944. június 21-én a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa kiadta *„Az iskolai oktatás minőségének javítását előirányzó intézkedésekről”*, mely szerint, akik elvégezték az elemi és hétéosztályos vizsgát – záróvizsgát, akik pedig a középiskolát, kötelező érettségit tenniük. V.I. Lenin

⁴² Dupka 2014, id. mű, 217.

⁴³ Az adatközlő a jelenlegi helyzetet jelzi, mivel 1969-ben a parókia állami tulajdonban volt

⁴⁴ Csetneki Katalin szíves közlése alapján

híres idézete egyik alappillére lett a szovjet közoktatásnak egészen a 80-as évek végéig, s egyben szemlélteti számunkra az akkori ideológiai irányvonalat, amely az oktatásra is nagymértékben hatással volt: „*Nincs olyan tudományág vagy művészet, amelyet ne lehetne összekapcsolni a kommunizmus nagy elvével és a kétségkívül változatos munkával, ami a kommunista gazdaság létrehozásáért folyik.*”⁴⁵

Ezekben az időkben nyitotta meg kapuit, 1967-ben a jelenlegi Gyulai Gimnázium (ukránul: Дюлянська Гімназія, Пийтерфолвівського Сільської Ради, Берегівської району, Закарпатської області), mely 1967-től 2021-ig Gyulai Általános Iskola néven működött (4. ábra).

4. ábra. A Gyulai Gimnázium épülete (a szerző saját felvétele)

Jelenleg az iskolának 132 tanulója és 18 pedagógusa van. Az 1. táblázatban szemléltetésre került a diákok száma, nemi megoszlása, illetve az osztályfőnökök nevei és beosztásuk, míg a 2. táblázatban a tanári kar összes tagja látható.

⁴⁵ Szamborovszkyné Nagy Ibolya: Az iskolaügy alakulása a Szovjetunióban a második világháború utáni években (1944–1953). In *Acta Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. IX. évfolyam, 3. kötet, Ungvár, Poliprint Kft., 2010. 82–84.

1. táblázat. A Gyulai Gimnázium osztályainak és tanulóinak száma, az osztályfőnökök neve és beosztása a 2020/21-es tanévben⁴⁶

Osztály	Tanulók száma	Ebből:		Osztályfőnök	Beosztása és/vagy képesítése
		Fiú	Lány		
1.	18	12	6	Bodnár Ildikó	osztályfőnök, igazgatóhelyettes
2.	11	6	5	Paládi Erika	osztályfőnök
3.	12	5	7	Oroszi Hajnalka	osztályfőnök
4.	17	10	7	Zsendely Attila	osztályfőnök
5.	13	7	6	Molnár Rozália	osztályfőnök, földrajz és biológia tanár
6.	18	9	9	Varga Anita	osztályfőnök, matematika és informatika tanár
7.	12	8	4	Hevesi Rita	osztályfőnök, ukrán nyelv és irodalom tanár
8.	17	11	6	Magyari Tímea	osztályfőnök, magyar nép történelme és angol tanár
9.	13	5	8	Gáspár Károly	osztályfőnök, torna és egészségvédelem tanár

2. táblázat. A Gyulai Gimnázium tanárainak száma, neve és beosztása a 2020/21-es tanévben⁴⁷

s/sz	Név	Beosztás
1.	Roszpopa Katalin	igazgató, történelem és jog tanár
2.	Bodnár Ildikó	igazgató helyettes, osztályfőnök, alsós tanító
3.	Domokos Margit	munka tanár, napközis nevelő
4.	Gáspár Károly	osztályfőnök, egészségvédelem- és tornatanár
5.	Gécse Angéla	rajztanár, napközis nevelő
6.	Gécse Sándor	algebra, mértan, kémia és fizika tanár
7.	Hevesi Rita	osztályfőnök, ukrán nyelv és irodalom tanár
8.	Magyari Tímea	osztályfőnök, angol és magyar néptörténelem tanár
9.	Molnár Rozália	osztályfőnök, földrajz és biológia tanár
10.	Oroszi Angéla	alsós tanár, ukrán nyelv
11.	Oroszi Beáta	napközis nevelő
12.	Oroszi Hajnalka	osztályfőnök, alsós tanító
13.	Paládi Erika	osztályfőnök, alsós tanító
14.	Ruszinka Lili	ukrán nyelv és irodalom tanár
15.	Sápi Éva	magyar nyelv és irodalom tanár
16.	Tóth Éva	szervező, ének és informatika tanár
17.	Varga Anita	osztályfőnök, matematika és informatika tanár
18.	Zsendely Attila	osztályfőnök, alsós tanító

⁴⁶ Szerkesztette: Molnár Emese, Domokos Margit szíves közlése alapján

⁴⁷ Szerkesztette: Molnár Emese, Domokos Margit szíves közlése alapján

2.5. Ukrajna részeként

1991. augusztus 24-én az USZSZK Legfelsőbb Tanácsa elfogadta Ukrajna Függetlenségi Nyilatkozatát. Ezzel létrejött az önálló ukrán állam.⁴⁸

A Szovjetunió széthullása után megindult a szovjet gazdaság megreformálása, azonban ezeknek a reformoknak a nem megfelelő módon történő végrehajtása kizsákmányoláshoz vezetett, ami gátolta a falu kulturális és gazdasági fejlődését. Több termelési ágazat megszűnt, megjelent egy addig nem ismert jelenség: a munkanélküliség. A megmaradt termelési ágazatokban visszaesett a termelés, mivel elavultak a már meglévő gépek, tönkrement a termelőeszközök nagy része is. Továbbá a falu infrastruktúrájának fejlesztése is megszűnt.

Az 1991-ben függetlenné váló Ukrajna közigazgatási egységei: a Krími Autonóm Köztársaság, a megye (oblaszty), a járás (rajon), a város (miszto), a városi kerület (rajon u misztyi), a nagyközség (szeliscse) és a falu (szelo). Számszerűen Ukrajna területe közigazgatásilag egy autonóm területre, huszonnégy megyére, két különleges jogállású városra (Kijev és Szevasztopol), közel ötszáz járásra és városra, illetve majdnem harmincezer kisebb településre oszlott.⁴⁹ Szőlősgyula ennek értelmében Kárpátaljai terület (megye), azon belül a Nagyszőlősi járás részét képezte.

A jelenlegi rendelőintézet épülete 1978-ban, a szovjet időben épült, azonban akkoriban kolhozirodaként működött, az 1990-es években kapott benne helyet a családorvosi rendelő (5. ábra).

5. ábra. A Gyulai Családorvosi Rendelő (a szerző saját felvétele)

⁴⁸ Fedinec – Vehes, 2010, id. mű, 366.

⁴⁹ Fedinec Csilla – Halász Iván – Tóth Mihály: *A független Ukrajna. Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek*, Budapest, Kalligram Kiadó, 2016. 145–156.

Simonya Erika, a gyulai családorvosi rendelő ápolónője nyilatkozott az intézményről, ekképpen: „A gyulai családorvosi rendelő 2007-ben annyira elhanyagolt állapotba került, hogy be akarták zárni. Pályázati forrásból és önkormányzati támogatásból felújították, az ünnepélyes átadásra 2008. november 30-án került sor. Az alábbi feladatokat látja el: házi orvos szolgálat, házi gyermekorvosi szolgálat, iskola-egészségügyi szolgálat, védőnői szolgálat, munkaegészségügyi ellátás. Jelenleg három dolgozója van az intézetnek, egy orvosnő, egy ápolónő és egy takarítónő. A rendelő munkáját az Ukrajnai Keresztény Partnerség rendszeresen támogatja. Évente kétszer angol orvosok csoportja látogat el a településre, ingyen vizsgálatokat és gyógyszereket nyújtva a betegek számára.”⁵⁰

A rendelő udvarán kapott helyet a település községházája, amely szintén az 1970-es években épült, azonban ez az épület 2006-ig az iskola raktáraként funkcionált (6. ábra).

6. ábra. A Gyulai Községháza (a szerző saját felvétele)

Vince Irén, a községháza egyik dolgozója így nyilatkozott a községháza életéről: „Szőlősgyula 2006-ig közigazgatásilag a Feketear dai Közösségi Tanácshoz tartozott. Ugyanez év tavaszán vált külön Feketeardotól és 2020-ig önálló önkormányzatként működött. 2020. december 7-én a falut hivatalosan a Péterfalvi Kistérséghez csatolták, melynek következtében a munkánkban változások történtek. A gyulai községi tanács megszűnt, a Péterfalvi Kistérség 3. számú körzetévé

⁵⁰ Simonya Erika szíves közlése alapján

vált. A hat beosztott munkásból kettő maradt, a falu előjárója (староста села) és egy adminisztratív munkatárs. Nemcsak a község háza dolgozóinak kell alkalmazkodni az új helyzethez, hanem a település lakosainak is, mivel a fontosabb ügyekben – amit azelőtt helyben is el tudtak intézni – mára Péterfalvi irodához kell fordulni.”⁵¹

Az előző fejezetben említésre került, hogy a 2000-es évek elején a település óvodája megszűnt, s több mint tíz évig nem működött a településen. A Gyulai Harmatcsepp Óvoda (Дюлянський ДНЗ «Росинка») 2016 októberében nyitotta meg kapuit, 3 csoporttal és 48 gyerekekkel (7. ábra).

7. ábra. A Gyulai Harmatcsepp Óvoda (a szerző saját felvétele)

Az intézmény igazgatónöje, Kis Mónika, röviden mesélt az óvoda építéséről és működéséről: „Az óvodát bő tíz év alatt építették, nagyrészt külföldi támogatók segítségével (World Servants, Ukrajnai Keresztény Partnerség, Érdi Egymásért Alapítvány). Ünnepléses átadására 2016. október 5-én került sor. Három csoport működik jelenleg az óvodában: bölcsőde, középső és nagy csoport. Jelenleg 22 dolgozónk van, akik segítik az óvoda működését és a jelenlegi 48 kisgyermek gondozását.”⁵²

⁵¹ Vince Irén szíves közlése alapján

⁵² Kis Mónika szíves közlése alapján

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 2015-ben elfogadta az *Önkormányzatok önkéntes egyesüléséről* szóló törvényt. A törvény értelmében kezdetét vette az ukrán közigazgatási decentralizációs reform. Ennek következtében a helyi városi és falusi önkormányzatoknak kistérségbe kellett szerveződniük. 2020. július 17-én a Legfelsőbb Tanács megszavazta *A járások létrehozásáról és megszüntetéséről* szóló rendeletet, melynek következtében Ukrajna 490 járása megszűnt, helyette 136 új járás alakult.⁵³

Kárpátalja 13 járása (8. ábra) helyett 6 járás (Ungvári, Munkácsi, Beregszászi, Huszti, Técsői és Rahói járás) (9. ábra) maradt, a 337 helyi önkormányzat pedig 64 kistérségbe szerveződött. A Nagyszőlősi járás megszűnt, a hozzá tartozót településeket a beregszászhoz csatolták.⁵⁴

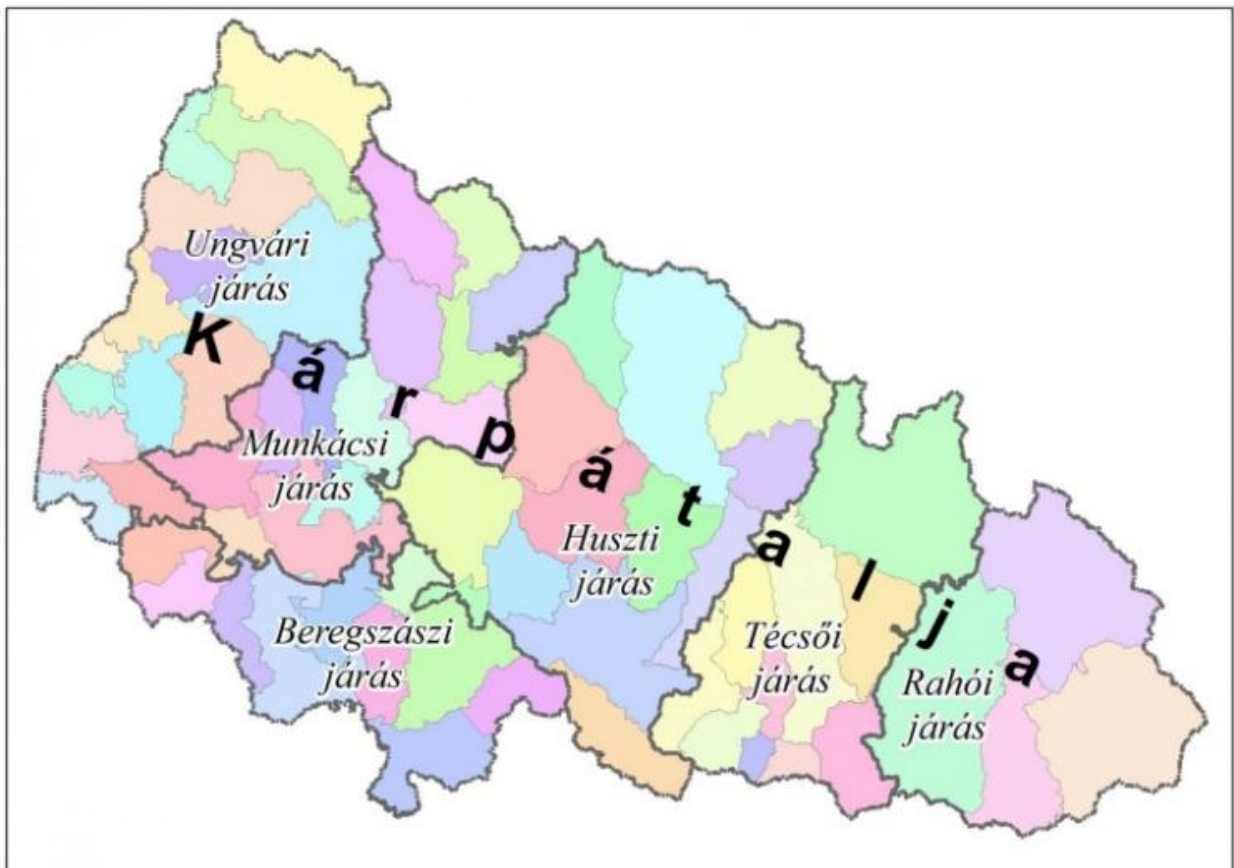
8. ábra. Kárpátalja közigazgatási felosztása a 2020-as reformig
(Összeállította: Molnár D. István)⁵⁵

Az új közigazgatási felosztás következtében a korábban Nagyszőlősi járáshoz tartozó Szőlősgyula a Péterfalvi kistérséghez tartozó település lett a Beregszászi járásban (9. ábra).

⁵³ Orosz Enikő: Decentralizáció Kárpátalján, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont. Elérhető: <http://hodinkaintezet.uz.ua/decentralizacio-karpataljan/> Letöltve: 2021. 02. 04

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo.

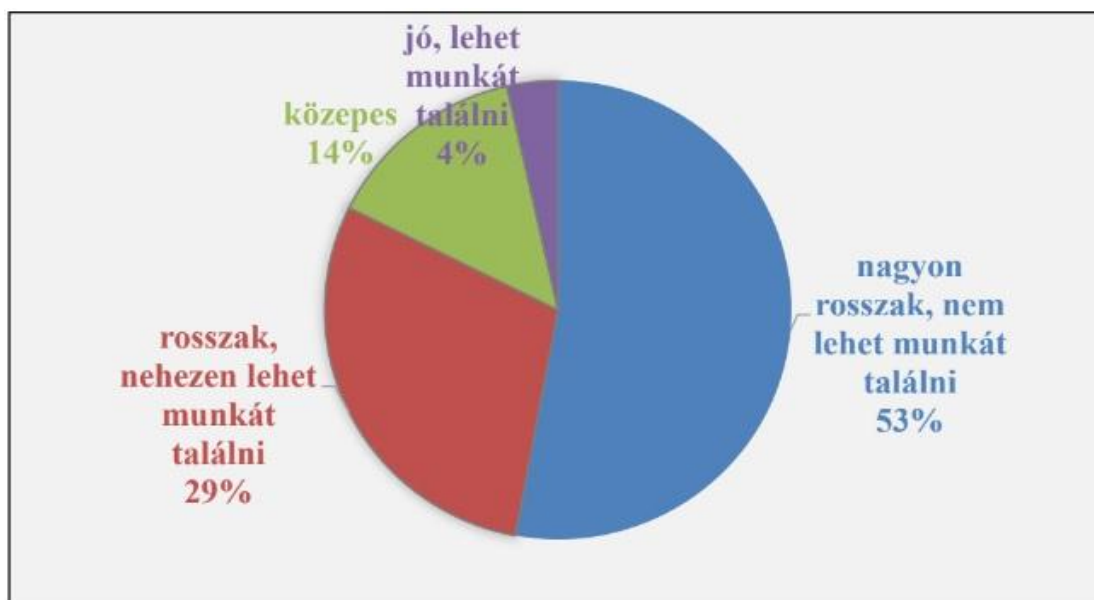
9. ábra. Kárpátalja új közigazgatási felosztása 2020-tól
(Összeállította: Molnár D. István)⁵⁶

2.6. Szőlősgyula jelene

A településen jelenleg 1375 fő él. A gyulai lakosok férfi többsége külföldön (Magyarország, Németország, Csehország, Anglia), míg a nők egy része a helyi szolgáltatói szférában és állami intézményekben dolgoznak, mezőgazdasággal már csak a lakosság kis százaléka foglalkozik. A 2018-as év folyamán elvégeztünk egy kérdőíves felmérést, melyben többek között a település munkalehetőségei felől érdeklődtünk. 85 személyt került megkérdezésre, melynek többsége (53%) nagyon rossznak ítéli a település munkalehetőségét. Ez az eredmény jól szemlélteti, illetve alátámasztja azt a tényt, hogy a Gyulán élő munkaképes férfiak nagy része miért dolgozik külföldön (10. ábra).⁵⁷

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Molnár Emese: *Szőlősgyula idegenforgalmi lehetőségeinek feltárása és fejlesztési javaslatok kidolgozása*. Szakdolgozat. Kéziratban, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 2019. 21.

10. ábra. A település munkalehetősége (Szerkesztette: Molnár Emese)⁵⁸

Az elmúlt évek során turizmussal kapcsolatos kutatásokra került sor Szőlősgyulán. 2017, 2018 és 2019-es év folyamán felmérést végeztünk az alábbiakat illetően: a lakosság utazási szokásai, a falusi vendéglátásról alkotott véleménye, valamint a turizmus fejlesztési lehetőségei a településen. Ahhoz, hogy a kutatás reprezentatív legyen, figyelembe vettük a teljes lakosság és a házak számát a szőlősgyulai polgármesteri hivatal adattárát alapul véve, továbbá meghatároztuk a nők és a férfiak százalékos arányát. A vizsgálat elvégzéséhez mindhárom esetben kérdőíveket állítottunk össze. A kérdőíves felmérés során a felnőtt lakosság (a 18 életévet betöltött személyek) 7,5 %-át kérdeztük meg. A három kérdőívezés során összesen 255 személyt kérdeztünk meg.

A 2017-es év folyamán az utazási szokásokat vizsgáltuk a településen. Megállapítottuk, hogy a szőlősgyulai lakosok közül egyre többen veszik igénybe a turizmus által nyújtott lehetőségeket, azonban a válaszadók többsége csak munkavállalás céljából utazik külföldre, vagy az ország bármely területére.

2018-ban felmértük, hogy Szőlősgyula lakosai hogyan viszonyulnak a falusi vendéglátáshoz. A felmérés során bebizonyosodott, hogy a településen nem működik a falusi turizmus, melynek okát az megkérdezettek a fejletlen infrastruktúrában, a település periférikus elhelyezkedésében, valamint a szervezés hiányában látják. Megállapítottuk, hogy a válaszadók többsége (81,2%) lát arra lehetőséget, hogy működjön a településen a falusi turizmus, sőt többségük, akik szívesen bekapcsolódna a falusi turizmus különböző tevékenységeibe, mint például szállásadó, vendégfogadó vagy programszervező. A felmérés során fény derült a település szolgáltató szférájának hiányosságaira is. A válaszadók szerint egyesek, mint például a fogorvos,

⁵⁸ Uo., 21.

orvosi ügyelet, szórakozó- és vendéglátóhely halaszthatatlan fejlesztésre szorulnak. Sajnos Szőlősgyulán rossz minőségű a közlekedési hálózat, valamint a kulturális intézmények tevékenysége is alacsony szintű (3. táblázat)

3. táblázat. A településen elérhető egészségügyi, kereskedelmi, vendéglátói és sportolási lehetőségek értékelése a helyi lakosság által⁵⁹

	Egyáltalán nem elégedett (%)	Nincs megelégedve (%)	Közepesen elégedett (%)	Meg van elégedve (%)	Nagyon meg van elégedve (%)
Gyógyszertár	12,9	9,4	22,4	36,5	18,8
Fogorvos	-	-	-	-	-
Orvosi ügyelet	30,6	45,9	16,5	7,1	0
Élelmiszerbolt, áruház	10,8	22,4	19	29,4	18,6
Vendéglátóhely (italbolt, presszó, kávézó)	40,6	34,7	10,6	7,1	7,1
Melegkonyhás vendéglátóhely (étterem)	-	-	-	-	-
Szórakozóhely (diszkó, zenés étterem)	-	-	-	-	-
Szépségszalon (fodrász, szolárium, kozmetikus)	49,5	27,1	17,6	5,9	0
Ajándék- és/vagy virágbolt	49,4	12,9	35,2	2,4	0
Futballpálya, sportpálya	48,2	25,8	25,9	0	0

A 2019-es év folyamán a település turizmusának fejlesztését vizsgáltuk, valamint idegenforgalmilag hasznosítható erőforrásait. A megkérdezettek véleménye szerint Szőlősgyula rendelkezik efféle adottságokkal és az alábbiakat sorolták fel példaképpen: Gyulai-hegy Botanikai Védett Terület, a Szőlősgyulai Református Templom, Simon Pince, valamint a hagyományörzés emlékei (szövés, fafaragás, asztalosmesterség). A válaszadók szerint leginkább a borturizmus, gasztroturizmus és a bakancsos turizmus honosítható meg a településen.

A település erősségei közé tartozik a természeti környezet, kultúra, élő hagyomány, vendégszeretet és a gasztronómia. Sajnos a településnek számos gyengesége is van: kiépítetlen alpinfrastruktúra, gazdasági problémák, szakképzetlen munkaerő és a félreeső elhelyezkedés.

Összességében megállapítottuk, hogy Szőlősgyulán átfogó turizmusfejlesztésre van szükség. Az átfogó fejlesztés alapja egy komplex fejlesztési stratégia. Ennek érdekében kidolgoztunk egy operatív fejlesztési tervet, hogy világossá váljon milyen részterületeket szükséges és érdemes

⁵⁹ Uo., 22.

fejleszteni a jövőben annak érdekében, hogy a településen működőképes turizmus jöhessen létre. A következő fejlesztéseket javasoltuk: helyi turisztikai szervezet létrehozása, turisztikai szakemberképzés, szállás- és vendéglátás fejlesztés, épített örökség fejlesztése, tanösvény kialakítása, borturizmus, valamint rendezvények és fesztiválok fejlesztése.⁶⁰

2.6.1. Természeti adottságai

Szőlősgyulát körülöleli a festői táj, természeti kincsekben gazdag. A település területén helyezkedik el a Gyulai-hegy botanikai védett terület, amely a Vihorlát–Gutini hegygerinc részét képezi. Erdősztyepp jellegű a növényzete, közülük 10 faj szerepel Ukrajna Vörös Könyvében. Területe 176 hektár, melyet 1997-ben csatoltak a Kárpáti Bioszféra Rezervátumhoz.⁶¹ 2020 tavaszán a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földtudományi és Turizmus Tanszék támogatásával létrehozták a Gyulai-hegy Tanösvényt, amely 7 állomáson keresztül mutatja be a terület természeti adottságait (11. ábra).

11. ábra. Gyulai-hegy tanösvény (a szerző saját felvétele)

⁶⁰ Molnár 2019, id. mű, 39–40

⁶¹ Koložsvári István – Hadnagy István – Csoma Zoltán – Kohut Erzsébet: *Módszertani kézikönyv kárpátaljai környezettudományi terepgyakorlatokhoz*. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Fodor István Kutatóközpontjának, valamint a Biológia és Kémia Tanszékének a tudományos-módszertani kiadványa. II. RF KMF – „RIK-U” Kft., Beregszász–Ungvár, 2020. 36.

A gyulai hegy egyik ékessége a mesterségesen létrehozott bánya, a helyiek „Nagybánya”-ként emlegetik, mely felszínén az 1970-es évekig kőtermelés zajlott, majd a védetté nyilvánítása után, 1974-től megszűntek a kitermelési folyamatok (12. ábra). A természetvédelmi területen édesvízi források is találhatóak, mint a Picskor-, Jánvári- és Hidegforrás. Számos gombafaj honos itt, mint például a vörösbarna- és nyári vargánya, királytinórú, kékhátú galambgomba, sárga róka, laskagomba, őzláb, őzláb. Jellemző, hogy a helyi lakosok előszeretettel gombáznak a település erdőjében.

12. ábra. A gyulai „Nagybánya” (a szerző saját felvétele)

A település nemcsak természeti, hanem kulturális értékekben is gazdag. A települést sokszínű mesterség jellemzi, mint például:

- fafaragás: a falu egyik legügyesebb fafaragója Molnár Sándor, aki több méter átmérőjű alkotásoktól az általa faragott falucímeren át az egészen kisebb méretű szobrokig sok mindent faragott már (13. ábra);
- szövés: a településen sokan foglalkoznak még szövéssel, padlóra, falra, ágyra készült rongypokrócok készítése jellemző;

- asztalosmesterség: a falusi lakosok még a kolhoz idejében sajátították el ezt a mesterséget, a használati tárgyakon kívül állatokat is faragtak;
- seprűkötés: cirokseprűt mai napig előszeretettel készítenek és használják a településen.⁶²

13. ábra. Molnár Sándor faragott munkája a helyi református templomban
(a szerző saját felvétele)

A településre jellemzőek a kisebb-nagyobb méretű szőlőültetvények, ebből adódóan a településen többnyire minden háztartásban készítenek bort, legtöbbször saját részre. Pár évvel ezelőtt azonban létrejött a falu első, turisták fogadására alkalmas borospincéje és a hozzá tartozó borkóstoló helyisége a Simon Pince (14. ábra). A pince gazdája, Simon István, 2012-ben kezdett neki a szőlőültetésnek kilencezer tőkével, ebből egyharmad csemegeszőlő. A borospincét 2014-ben építették, a borkóstoló helyiséget pedig rá két évre. A borszőlőkből fehér van többségben, ilyen a Királyleányka, Muskotály, Cserszegi, Tramini. Vörösből a Néró, Galubok, Medina. Vannak csemegeborok is, mint például a Viktória, Szputnyik és a Podarak. Számos Kárpátalján megrendezett fesztiválon, rendezvényen próbálják népszerűsíteni a boraikat, például a legutóbbi 2018-as Beregszászi Borfesztiválon a 2018-as évjáratú Muskotály első helyet, 2017-es évjáratú Golubok pedig második helyet ért el.⁶³

⁶² Molnár 2019, id. mű. 16.

⁶³ Uo., 17–18.

14. ábra. A Simon Pince (a szerző saját felvétele)

III. FEJEZET.

A TELEPÜLÉS REFORMÁTUS EGYHÁZÁNAK TÖRTÉNETE

3.1. A Kárpátaljai Református Egyház történetének rövid áttekintése

A Kárpátaljai Református Egyház önálló története az első világháború befejeztével kezdődött. A reformáció kezdete óta a Magyarországi Református Egyház Tiszántúli Egyházkerületének része, tehát az első világháború befejezéséig nincs külön története. Az első világháború után, a trianoni szerződés következtében a vidék csehszlovák fennhatóság alá került. Az első Csehszlovák Köztársaság részeként, elszakadva az anyaországtól és az egységes magyar református egyházszervezettől, kénytelen volt önálló életet élni, hogy megmaradhasson.⁶⁴ Ezek az évek jelentették az egyház számára azt az időszakot, mely során a jogaiért küzdött, amelyet a csehszlovák állam hosszú évekig nem volt hajlandó elismerni. A csehszlovák időszakban Kárpátalján három egyházmegye volt: a Beregi, Ungi és a Máramaros–Ugocsa Egyházmegye. A Beregi és Máramaros–Ugocsa Egyházmegye lelkészei és presbiterei szavazással az önálló református egyházkerület megalakításáról döntöttek, mivel a presbitériumok többsége az önálló egyházkerület megalakítása mellett tette le a voksát. 1923. március 8-án a beregszászi gyűlésen az Ungi Egyházmegye is a kárpátaljai kerületéhez való csatolásáról döntött. Ezzel megalakult a Kárpátaljai Református Egyházkerület a Beregi, Ungi és Máramaros–Ugocsa Egyházmegyéből, melynek első püspökéül Bertók Bélát választották. Az egyházkerület 77 gyülekezetből, 65 ezer tagból, 76 lelkészből és 5 segédlelkészből állt. Az egyházkerületnek a Podkarpatská Rus idején számos kihívással kellett szembenéznie, mivel a csehszlovák kormány nagyon sokáig nem ismerte el az egyházkerület megalakulását, így az államsegélyekben sem részesítette. A legnagyobb kihívások az állampolgársági ügyekkel és iskolák átszervezésével voltak kapcsolatosak.⁶⁵

1936 őszén alakult meg Kárpátalján a „Napkeleti/Keleti Baráti Kör” ébredési mozgalom, mely céljául az öntudatos református nevelést tűzte ki. Központja Huszt, alapító tagjai Simon Zsigmond, Szabó Béla és Tóth Kálmán voltak.⁶⁶ A tagok nem politizáltak, államellenes tevékenységet sem folytattak, céljuk a közösségi élet megújulása volt az egyházon belül. A mozgalomhoz lelkipásztorok, feleségeik, tanítók, gyülekezeti tagok csatlakoztak, akik a belmisszió feladatát végezték: asszony- és leánykörök, ifjúsági egyesületek szervezésében vettek részt, illetve

⁶⁴ Gulácsy Lajos: *A mélységből a magasba*. Kárpátaljai Református Osztály Sajtóosztálya, Munkács, 2005. 19–20.

⁶⁵ Tóth Zsuzsa: A Kárpátaljai Református Egyházkerület megalakulása, egyházmegyéinek küzdelmei a Csehszlovák Köztársaság kötelékében (1920–1928). In *Acta Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. X. évfolyam, 1. kötet, Ungvár, Poliprint Kft., 2011. 135–137.

⁶⁶ Orbán Marianna: Ébredési mozgalom a Kárpátaljai Református Egyházban (1936–1947). In *Acta Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. VIII. évfolyam, 2. kötet, Ungvár, Poliprint Kft., 2011. 239.

betegeket látogattak. A mozgalom fogadtatása egyházi körökben változó volt: egyesek ellenezték, mások támogatták, s sokan közömbösek voltak iránta. A hivatalos egyházi vezetésnek, a fent már említett Bartók Béla püspöknek nem volt kifogása a keleti Baráti Kör munkája ellen.⁶⁷

1939. március 15-én egész Kárpátalja visszakerült Magyarországhoz. A gyülekezeteket ismét a korábbi magyar egyházkerületekhez csatolták, így Bereg és Ugocsa a Tiszántúli, míg Ung a Tiszáninneri Egyházkerület része lett. Közben kitört és tombolt a II. világháború, amely megakadályozta a visszacsatolt területek újjárendezését. Ahogyan a szovjetek ellentámadásba lendültek, s közeledett a front, vele közeledett a szovjet ateista uralom, amely az egyházi élet minden területét megbénította. Miután a szovjet csapatok 1944 októbere folyamán megszállták Kárpátalja területét, a Kárpátaljai Református Egyházkerület három esperese közül az Ungi és Máramaros-Ugocsa a visszavonuló magyar csapatokkal elhagyták a vidéket, csak a Beregi esperes maradt a helyén. A reformátusok ismeretlen felekezatként kerültek a szovjet birodalom kötelékébe. Az államhatalom megtiltotta a hitoktatást, a konfirmációra történő felkészítést és a belmissziót, tehát vallásgyakorlás kizárólag a templom falain belül valósult meg.⁶⁸

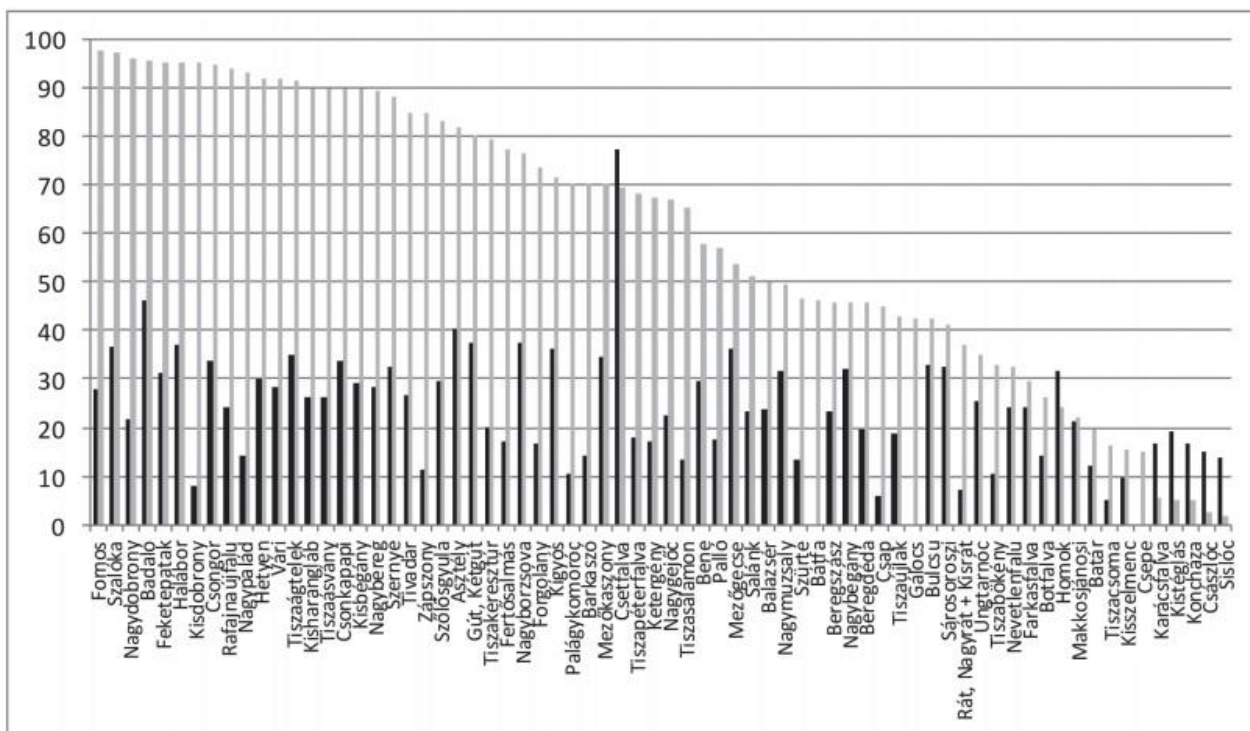
A szovjet elhurcolások előtti legközelebbi népszámlálást 1941-ben tartották, mely szerint a lakosság száma 853 949 fő, melyből 233 875 fő (27,3%) magyar volt. Vallási megoszlás tekintetében a lakosság legnagyobb része, 51,0%-a görögkatolikus, míg 14,7%-a görögkeleti, 13,6%-a pedig izraelita vallású volt. A reformátusok aránya 10,7%, míg a római katolikusoké 9,3% az összlakosságon belül. A deportálások, elhurcolások időszakában 91.651 református élt Kárpátalján. A reformátusok közel 100%-a magyar nemzetiségű volt, s a megye síkvidéki részén éltek. A legtöbb református Beregszászban élt (6.218 fő). A második legnagyobb számú gyülekezet Ungvár (3.765 fő), míg a harmadik legnagyobb Nagydobrony volt (4.007 fő).⁶⁹ Mivel a kárpátaljai magyarság túlnyomó része református vallású volt, így a „malenykij robot” megrendítette a helyi református közösségeket. Minél magasabb a reformátusok aránya, annál nagyobb mértékű volt a sztálini légerekben tartózkodók aránya a településről (15. ábra).⁷⁰

⁶⁷ Uo., 240–242.

⁶⁸ Szamorovszkyné Nagy Ibolya: Magyar reformátusok a Szovjetunióban a hruscsovi egyházüldözés időszakában. *Betekintő* 14. évf. 3. sz. 35. Elérhető: https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2020_03_szamorovszkyne_0.pdf. Letöltve: 2020.14.16.

⁶⁹ Molnár D 2019, id. mű. 72–73.

⁷⁰ Uo., 83.

15. ábra. A lágerekben raboskodó férfiak aránya (fekete szín) és a településen élő reformátusok aránya (szürke szín) százalékban (Összeállította: Molnár D. Erzsébet – Molnár D. István)⁷¹

A szovjet vezetőség egyházüldözést folytatott. Többek között erről tanúskodnak az akkori lelkészek feljegyzései is. Király Zoltán, a Csapi Református Egyházközség lelkész feljegyzése szerint 1944 őszén a református és a római katolikus templom tornyát lebombázták. Béczy Krisztián József lelkész Tiszaásványon, Papp Géza lelkész Ungtarnócon hasonló esetről számolt be. Sok lelkész menekülésre kényszerült, azonban létszámukról az írott forrásokban nagy a bizonytalanság: Gulácsy Lajos visszaemlékezése szerint 100 lelkészből 40 menekült el, Horkay Barna szerint a 100 tagú lelkészi kar 1944 végére a felére csökkent. A konventi és egyházkerületi adatok alapján Kárpátaljáról igazoltan 24 lelkész/segédlelkész menekült el.⁷² 1946–51 között Ukrajna Állambiztonsági Hivatala 19 lelkészt tartóztatott le, s koncepciós perekben ítélték el őket. A letartóztatott lelkészeket 4 és 25 év közötti javító-nevelő munkatáborokban letöltendő szabadságvesztésre és teljes vagyonfosztásra ítélték. Közülük hárman nem tértek haza. A koncepciós perekben elítéltek között szerepelt Simon Zsigmond, Zimányi József és Horkay Barnabás, akik hitvallásukat továbbították Sztálinnak és tanácsadóinak, melynek iratanyaga 1947-ben került be a letartóztatott lelkészek peranyagába. Íme, egy részlet a hitvallásukból: „*Hatalmas Sztálin! Isten a német fasizmust sok orosz és más nép fiainak vérével törte le. Te a győzelem dicsőségét is magadnak tulajdonítottad. Mindenben Isten helyére helyezted magad. Hatalmas*

⁷¹ Uo., 83.

⁷² Fodor Gusztáv: Kárpátalja szovjetizálásának hatásai a Kárpátaljai Református Egyház életére 1944–1954 között. *In Szovjet fogságba hurcolt reformátusok a Kárpát-medencében*, tanulmánykötet. Kárpátaljai Református Egyház – Református Közéleti és Kulturális Központ Alapítvány 2017. Kapitális Nyomda, Debrecenben, 2017. 179–182. * https://rkk.reformatus.hu/data/attachments/2018/05/30/193920/Szovjet_fogsagba_hurcolt_reformatusok_PDF.pdf

*búzamezők mellett nagy táblákon hirdette a dicsekvő felírás: Isten nélkül és imádság nélkül, de műtrágyával és traktorral! Ezért az Úr meg fog alázni, mint Nabukodonozort. Saját fiaid fognak megvetni téged. Amíg időd van, szállj magadba, adj dicsőséget a felséges Istennek! Ez népednek is a javára lesz. A gőgös Belsazar egy éjszaka birodalmával együtt elveszett. Zimányi József és Horkay Barna”.*⁷³

1990. október 16-án az állam elismerte, hogy az egyház önálló jogi személy. A visszaadott templomokat kijavították a hívek, és használhatókká váltak. Az elmúlt nehéz időszak után, mikor a hivatalos üldözés megszűnt az államhatalom részéről, új helyzet és lehetőség adódott az egyház számára.⁷⁴ Lehetőség nyílt a kórházlátogatásra, énekkarok, konferenciák, szeretetvendégségek, különböző egyházi rendezvények szervezésére és vendégfogadásra. Jellemzően kevés volt a munkás, a feladat viszont sok, egy lelkipásztorra négy-öt gyülekezet jutott. A munkaerőhiány miatt elindult a katekéta- és a hitoktatóképzés. A Kárpátaljai Református Egyház életében 1993. szeptember 8-a kiemelkedően fontos dátum lett: megnyílt a Nagyberegi Református Líceum huszonnégy fővel, melyben hároméves képzés folyt magyar nyelven, 1995-ben pedig a tivadari és a nagydobronyi líceum nyitotta meg kapuit.⁷⁵

Tehát az 1990-es év egy új korszak kezdetét jelentette a Kárpátaljai Református Egyház történetében. A kommunista uralom megbukott, 1991-re a Szovjetunió szétzilálódott és augusztusban az USZSZK deklarálta függetlenségét, ezek az események pedig új kihívás elé állították az egyházat. 1991-ben megtörtént a szabad választás az egyházkerületben, helyreállt a zsinat-presbiteri elven alapuló egyházkormányzat: a három egyházmegye élén az esperes, az egyházkerület élén pedig a püspök és a Zsinati Tanács áll, valamint létrehozták az egyház új törvénykönyvét. A második világháború előtt 104 lelkész és számtalan hitoktató tevékenykedett Kárpátalján, 1974-re a lelkészek száma húszra csökkent, míg az 1990-es évektől folyamatosan bővült a lelkészek száma, a XX. század végére elérte a 49 főt. Elkezdődött az ébredés időszaka. Az egyház újra részt vehetett a gyerekek oktatásában, beindult a misszionáriusképzés, az iratmisszió, a lepramisszió, Csongoron létrehozták a szenvedélybetegek mentőmisszióját, a szórványokban új gyülekezetek születtek. Az ifjúsági munka is virágzásnak indult, elkezdődött a hitoktatók képzése, ifjúsági táborok és csendes napok, örömhírklubok megszervezése, továbbá elindult a *Küldetés* című havilap. 1990 és 2000 között három szeretetintézmény nyitotta meg kapuit: 1993-ban a KRE Diakóniai Központja, 1995-ben a Nagydobronyi Irgalmas Samaritánus Egészségügyi Gyermekotthon, illetve 1997-ben a Munkácsi Református Gyermekotthon.⁷⁶

⁷³ Idézi: uo.,190.

⁷⁴ Gulácsy 2005, id. mű. 24,

⁷⁵ Uo., 30–34.

⁷⁶ Horkay László püspök levele, 2000.03.20.

A Kárpátaljai Református Egyház 2017-ben 3 egyházmegyével, 108 gyülekezettel, 79 lelkésszel és 70 000 taggal rendelkezett. Napjainkra kialakult az egyházkerület intézményi hálózata és széleskörű programja: több ezres összejövetelek és ifjúsági táborok rendszeresen szervezésre kerülnek, a templom- és parókia felújítások és építések folyamatosak, minden korosztályban elterjedt a hitoktatás és konfirmandus-oktatás. Az alábbi református intézmények működnek:⁷⁷

1. Adminisztrációs központok: a Kárpátaljai Református Egyházkerület Püspöki Hivatala, a Beregi Református Egyházmegye-, a Máramaros-Ugocsai Református Egyházmegye- és az Ungi Református Egyházmegye Esperesi Hivatalai;
2. Diakóniai intézmények: a Kárpátaljai Református Egyház Diakóniai Osztálya, az Irgalmas Samaritánus Református Gyermekotthon, a Munkácsi Református Családtípusú Gyermekotthon, a Sámuel Alapítvány, az „Élim” Hetyeni Református Fogyatékkal élők Napközi Otthona, a Nefelejcs Gyermek Rehabilitációs Központ, a Nagydobronyi Öregek Otthona, a Derceni Önkéntes Tűzoltóság;
3. Missziói intézmények: a KRE Szenvedélybetegeket Mentő Missziója, a Kárpátaljai Református Roma Misszió, a Kárpátaljai Református Ifjúsági Szervezet (KRISZ), a Balazséri Bétel Konferencia-Központ, az Aklihegyi „Immánuel” Központ;
4. Oktatási intézmények: Nagydobronyi Református Líceum, Nagyberegi Református Líceum, Péterfalvi Református Líceum, Técsői Református Líceum, Szolyvai Oktatói-Nevelői Intézet⁷⁸

Homoki Tibor, az egyházmegye Missziói Bizottságának elnöke, illetve Jogi Bizottságának egyik tagja, így nyilatkozott a Kárpátaljai Református Egyházkerületről: *„A KRE-ben jelenleg 108 gyülekezet van, melyből 64 649 fő felnőtt egyháztag (2020-as év), valamint közel 9000 hittanos gyermek. Ehhez jön még a 0-6 éves korosztály. 38 lelkész a beregi, 15 az ungi, 17 a máramaros-ugocsai egyházmegyében teljesít szolgálatot. Napjainkban a Kárpátaljai Református Egyházkerületnek olyan kihívásokkal kell szembenéznie, mint a lelkészhiány, elvándorlás, munkanélküliség, fiatal családok elköltözése, előregedés, frissdiplomások elvándorlása, külföldön maradása.”*⁷⁹

⁷⁷ Radvánszky Ferenc, Dr.: Megtörő kegyelem. Avagy, a Kárpátaljai Református Egyház (KRE) előtt álló kihívások és látható irányai, különös tekintettel a KRE struktúrájára és demográfiai tendenciáira. In *Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Kárpátalja magyarlakta településein*, 2017. 195–196

⁷⁸ Uo., 197–203

⁷⁹ Homoki Tibor szíves közlése alapján

3.2. A Szőlősgyulai Református Egyház

A szőlősgyulai református közösség hosszú múltra tekint vissza. A település református temploma a XV. században épült Krisztus teste tiszteletére, mely 1580 körül került a reformátusok birtokába. Jellegzetes gótikus stílusú templom, erre utalnak arányai, szentélyének formái, ablakai, támpillérei. A nyugati homlokzathoz illesztve magas, csúcsos, négy fiatornyos, árkádos és szoknyás fa harangtorony állt.⁸⁰ 1580-tól ismerjük név szerint Szepsy Menyhért lelkészt, aki idején a reformáció tanítása szerint tartották itt az istentiszteleteket. Szőlősgyula többször volt esperesi székhely. 1590–1607 között Almási János volt a település prédikátora, aki Ugocsa vármegye első espereseként ismert. A XVII. század folyamán az egyháznak folyamatosan voltak lelkészei, tehát az egyházi élet zavartalan működött, a 18. századra pedig a szőlősgyulai református egyház az Ugocsai egyházmegye jelentős anyagyülekezetévé vált.⁸¹ Itt érdemes néhány szólt szólnunk a gyülekezet úrasztali klenódiumairól, mivel az írott források alapján három darab XVIII. századi, három darab XIX. századi és tizenkét darab XX. századi úrasztali terítővel rendelkezik.⁸² Az Úrasztal régi kelyhe 1610-ből, két kannája 1687-ből való (2. melléklet). Rendelkezik további két kehellyel, az egyiket 1926-ben, a másikat 1936-ban kapta. Mindkettő ezüst, vésett felirattal (3.,4. melléklet). Az 1926-ból származó kehely peremes, púpos talpú, rövidszárán lapított gömb nádusz, tulipánkehely kupával. A kupán az alábbi vésett felirat szerepel: *„Isten dicsőségére ajándékozta a szőlősgyulai református egyháznak Hevesi Ferencz amerikai polgár tiszteletes Tusa Menyhért lelkipásztor idejében az 1926-ik évben. Dianafejes jeggyel”*. Az 1936-os kehely gyöngysordíszes, kúpos talpú, nyújtott szára gyűrűvel kapcsolódik a talphoz és a kupa aljához, mely tulipánkehely alakú. Felirata a következő: *„A szőlősgyulai református egyháznak ajándékozta egyháza iránti tiszteletből Molnár Istvánné szül. Garanyi Juliánna, Király Kálmán lelkipásztor idejében az 1936 ik évben.”*⁸³

1752–1793 között épült a templom előcsarnoka fakazettás mennyezzettel, 1795-re pedig a templomtorony is felépült.⁸⁴ A templom körüli kerítés építése 1865-re tehető. A fakazettás mennyezetet azonban 1977-ben lefedték, melyről tanúskodik a szentély egyik kazettájának szövege: *„Az első hajó 1752-ben, a hátsó hajó 1793-ban készült, tarthatatlan állapotában lévő mennyezetét beborítottuk borítólappal és átfestettük, a cseréptetőt palára cseréltük, általános javítást végeztünk és új haranglábat építettünk az Úrnak 1977-ik esztendejében Istenünk dicsőségére, híveink adományából.”*⁸⁵ A gyulai templom testvértemploma a csetfalvainak, a fakazettás

⁸⁰ Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*. Budapest, 1990, 154.

⁸¹ Fodor Gusztáv: *Református múltunk kezesség I. Adattár kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523–2016*, Narancsik Imre Kutatói Műhely, Tiszaszentimre, Kapitális Nyomda, Debrecen, 2016. 716.

⁸² A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, XXXIX–XL. évfolyam, 1997-1998. 342. Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_SZSZ_Jame_39_40/?pg=5&layout=s&query=Sz%C5%91l%C5%91sgy%91ula Letöltve: 2021.04.08.

⁸³ Fodor 2016, id. mű, 718.

⁸⁴ Deschmann, 1990, id.mű, 155.

⁸⁵ SZEL, Molnár Ambrus írása Szőlősgyuláról

mennyezete is hasonló, mindkettőt Asztalos Lándor Ferenc készítette. A gyülekezet felismerte egykori fakazettás mennyezetének értékét és egyediségét, a mennyezet restaurálása mellett döntöttek, melyre tervek szerint 2021–22-es év folyamán kerül sor (16. ábra). A munkát Szabó József restaurátor fogja elvégezni a Teleki László Műemlékvédelmi Alapítvány megbízásából.

16. ábra. A szőlősgyulai református templom fakazettás mennyezete⁸⁶

A templomtornyot rossz állapota miatt 1868-ban felújították, 1938-ban pedig villámcsapás következtében megrongálódott, így azt lebontották (17. ábra). Harangjait – melyek közül a nagyobbik 1795-ben öntetett, a kisebbik pedig 1803-ban – az 1959-ben építetett harangtoronyhoz helyezték.⁸⁷ Azonban ezek a harangok már nincsenek meg. Helyettük, jelenleg újabb két harang van használatban: az egyik Kisgejőcön készült 1933-ban, bronzból, öntött díszítéssel, felirata a következő: *Öntötte Egry Ferenc Kisgejőcön 1933. Isten dicsőségére közadakozásból öntötte a háborúban elvitt harangja helyett a Gyulai REf Gyülekezet 1933-ban.* A másik harang 1989-ben készült Voronyezsben, alumíniumbronz, szintén öntött díszítéssel.⁸⁸ (5. melléklet)

⁸⁶ A felvételt Laskoti Zoltán készítette 2019-ben

⁸⁷ SZEL, leltárjegyzék, 1911

⁸⁸ Fodor 2016, id. mű, 716.

17. ábra. A szőlősgyulai református templom 1795-ben⁸⁹

Az 1933-ban készült kis harang kapcsán levelezések maradtak ránk, melyben azon év áprilisán Egry Ferenc, Orosz Imre lelkész úrnak írt, ekképpen: „a harang ügyben küldött levelet megkaptam és a szükséges harangot el fogjuk készíteni. Azonban kérem leírni, mi legyen a harang felirata...”⁹⁰ Egy hónap múlva újabb levél érkezett Egry Ferencről, melyben így fogalmazott: „a megrendelt kis harang Pünkösdre feltétlenül készen lesz. A pontos dátumról még értesítést küldök. Tessék szíves lenni arról gondoskodni, hogy ha értesitésemet megkapják, legyen készen fuvaros, aki

⁸⁹ SZEL

⁹⁰ SZEL, Egry Ferenc levele Oroszi Imre református lelkészúrnak, 1933 áprilisa

érte jöhessen. Tessék tehát nyugodtan készülni a Pünkösdi harangavatáshoz...”⁹¹ A templomkertben kapott helyett az egykori harangozói lak is.

A villámcsapás következtében megrongált templomot a gyulai lakosok önhatalmilag szerették volna megjavítani, azonban az egyházmegye esperesi hivatala felszólította az egyházközséget, hogy: „*értesítem és szigorúan figyelmeztetem az egyházközség minden tagját, hogy a hatóság helyszínelése nélkül a saját erkölcsi és anyagi felelőssége mellett avatkozhat bele bárki a templom kérdésébe, mert ha akár ember életben, akár magában a templom épületben kár esik azért, az óriási felelősség az illetlen beavatkozókön lesz*”.⁹² Még ebben az évben, 1938-ban műemlékvizsgálót küldtek a megrongálódott templom ügyében. A 1940-es évekre oly szinten megrongálódott a templom, hogy a Máramaros–Ugoc sai Református Egyházmegye Esperesi hivatala 1944 tavaszán levélben felszólította a református egyházközség presbitériumát: „*A szőlősgyulai református templomot 1938 év tavaszán villámsújtás érte. A templom már annak előtte is elhanyagolt állapotban volt, tatarozás rajta évtized óta nem volt. A presbitérium nem intézkedett a templom rendbehozatalára. A templom építése évszázadokra nyúlik vissza, elhanyagolása műemlék miatt is kár. A fentiek alapján kérem a Püspök Urat, hogy szíveskedjék utasítani az egyházközség vezetőségét, hogy minden körülmények között a templomát javíttassa ki, mert ha ez évfolyamán a templom radikális tatarozási munkálatokat nem végeztet, a következő év folyamán a teljes összeomlása következhetik be, mivel a jelenlegi használata is életveszélyes*”⁹³

A szájhagyomány által terjesztett információk szerint a templom a többi Árpád kori templomhoz hasonlóan rendelkezett kriptával, ezt bizonyította az oldaltemplom régies elnevezése (cinterem) és a 90-es évekbeli felújításkor talált emberi csontmaradványok. Azonban a kriptát bebetonozták és lezárták.⁹⁴

A fentiekben említésre került, hogy már a 16. századtól zajlott a közösségi élet a református egyházban. 1864-ből ránk maradt egyházrajz alapján fény derült arra, hogy ekkor a gyulai gyülekezet létszáma 453 fő volt, mely közül 229 férfi, 224 nő. Felső és alsó elemi iskola együtt működött, melyben a tanulók száma 51, osztályok száma 1. A gyülekezet lelkésze Ladányi Pál, az iskolatanító Mező Menyhért volt.⁹⁵

Az évek során sokszor került nehéz helyzetbe a gyulai gyülekezet. Erről tanúskodik egy 1896-os szegénységi bizonyítvány, melyben az alábbiakat olvashatjuk: „*Alátámasztva hivatalosan bizonyítjuk, a gyulai/Ugoc samegye/ ev. ref. egyházközség oly szigorú anyagi viszonyok között van, miszerint egyáltalán képtelen arra, hogy az általa fenntartott iskola tanítói fizetését négyszáz forintra felemelhesse, minél fogva ezen egyházközséget segélyezésre ajánljuk. Kelt Gyulán, 1896.*

⁹¹ SZEL, Egrý Ferenc levele Oroszi Imre református lelkészúrnak, 1933 májusa

⁹² SZEL, a Máramaros–Ugoc sai Egyházmegye Esperesi Hivatalának levele, 1938

⁹³ SZEL, a Máramaros–Ugoc sai Református Egyházmegye esperesi hivatalának leve, 1944

⁹⁴ Laskoti Zoltán szíves közlése alapján

⁹⁵ SZEL, egyházrajz, 1865-1875

szeptember 7. Zsendely Pár bíró, Biki Ferenc, ev. ref. lelkész”.(6. melléklet)⁹⁶ Továbbá, az 1915-ös kölcsönről kiállított szerződés értelmében a templom, a lelkészi lakás és az iskola épülete javításra szorul, ezért „*az egyházkerület a szőlősgyulai ref. egyháznak engedélyt ad arra, hogy a határozatokban jelzett célra, és a megszabott módon 2032 kor. tőkepénz kölcsönt felvehesen. Jegyzette: Fekete Gyula, egyh. ker. aljegyző*”.⁹⁷

Az 1909-es szőlősgyulai egyházlátogatási jegyzőkönyv betekintést ad arról, hogy milyen volt akkoriban az egyházi élet. Az ünnepeken és vasárnapokon az istentiszteletek rendszeresen meg voltak tartva, a hívek szorgalmasan jártak istentiszteletre. Hétközi istentiszteletekre hétfőn, csütörtökön és szombaton került sor, köznapi bibliamagyarázat nem volt. Áldozócsütörtökön tartották a konfirmálást, a konfirmációhoz a növendékeket a lelkész készítette fel. Átlagosan 120–170 volt az úrvacsorázók száma, az ágyban fekvő betegek számára is biztosítva volt az úrvacsora. A település egyházának 2400 korona adósága volt. A templom és a melléképületek javításra szorultak, a lelkészi lak és a népiskola jó állapotú volt. Szőlősgyulának ebben az évben 588 lakosa volt, mely közül 273 férfi, 315 nő.⁹⁸

Az első világháború alatt az egyház lelkésze Varga Jenő volt. Az 1914-es egyházlátogatási jegyzőkönyv alapján, istentisztelet ünnepnapokon és vasárnapokon volt megtartva. Hétköznapokon, hétfőn és csütörtök reggel, szombaton reggel és este, nagyhéten minden nap reggel volt az istentisztelet. Énekkar, vallásos felolvasások, jótékony egyesület nem volt. A konfirmáció áldozócsütörtökön történt, tizenegyen konfirmáltak, a lelkész volt a felkészítő. Összesen, ebben az évben 1090-en úrvacsoráztak. A református egyház lélekszáma 608 tagú volt.⁹⁹ A háború alatt az egyház is nehéz időket élt. 1916-ban a püspökségtől levél érkezett a lelkészhez, melyben az alábbiakra kérte: „*a kiadott rendeletben az értéktárgyakra vonatkozó felhívásomat oda módosítom, hogy a leltározások, becsomagolások minden esetre megejtendők, de az elszállítás, illetve az elrejtés innen vagy katonai, illetve polgári hatóságtól nyerendő újabb értesítésig felfüggesztendő.*”¹⁰⁰

Elszakadva az anyaegyháztól, a Szőlősgyulai Református Egyháznak is számos kihívással kellett szembenéznie, először az első Csehszlovák Köztársaság, majd a Szovjetunió részeként. A cseh hatóság igyekezett ellenőrzése alá vonni az egyházat is. Ezt bizonyítja az országos hivatal rendelete, melyben „*az egyházi anyakönyvezetőknek megtiltatott a születési házassági és halotti anyakönyvi kivonatok kiállítása az 1895 évi okt.hó 1-től 1919. július hó 13-ig terjedő időben történt bejegyzésekről. Černý Ardov, 1932. július 2.*”¹⁰¹

⁹⁶ SZEL, szegénységi bizonyítvány, 1896

⁹⁷ SZEL, kölcsönfelvételi határozat, 1915

⁹⁸ SZEL, egyházlátogatási jegyzőkönyv, 1909

⁹⁹ SZEL, egyházlátogatási jegyzőkönyv, 1914

¹⁰⁰ SZEL, levél a Máramaros–Ugocsbai Református Egyházmegye esperesi hivatalától, 1916

¹⁰¹ SZEL, Černý Ardov levele, 1932

1943-ból ránk maradt statisztikai kimutatás betekintést ad a gyülekezet akkori életébe, miszerint a gyülekezet száma 810 fő volt, az istentiszteleti rendtartást pontosan végrehajtották. Megalakult a Református Keresztény Ifjúsági Egyesület 24 taggal, működött a nőegyesület, leánykör, illetve bibliaórát kéthetente tartották a nők számára, továbbá folyt a konfirmációi oktatás.¹⁰²

A Szovjetunió ateista propagandát folytatott, ezzel megnehezítve az egyházi életet. Pereskedések, hadifogságok, szegénységek sora nehezítette az egyház mindennapjait. A szovjet vezetőség államosította az egyház tulajdonait. A község parókiáját 1944-ben elvették, 1967-ig állami iskolaként, 2000-ig pedig óvodaként működött. Az egykori elemi református népiskoláját bezárták, udvarán a településen működő „Rosszija” kolhoz egyik termelőegysége működött. Továbbá, az egyház tulajdonát képező erdőbirtok, szántó, legelő is hasonló sorsa jutott.¹⁰³

A független Ukrajna megalakulásával az egyházra új időszak köszöntött. Az település egyházközössége az államosított tulajdonait igyekezett visszaszerezni, megrongált állapotban lévő épületeit felújítani. Az előzőekben említésre került, hogy a Szőlősgyulán elemi református népiskola működött, melyet rossz állapota miatt lebontottak, a Szovjetunió idején, udvarán kapott helyet a helyi kolhoz egyik termelőegysége, a dohánysimító. Ezt a területet a melléképülettel együtt az egyház 1998-ban visszakapta, azonban romos állapotban: „*a Szőlősgyulai Református Egyházközség megkezdte immár 600 éves templomának belső nagyjavítását, valamint a „Rosszija” kolhoz által visszaadott régi egyházi iskola területén lévő melléképület felújítását.*”¹⁰⁴

1999-ben a templom külsejét felújították. Ebben az évben a gyülekezet 1000 adófizetőt számlált. A 210–230 hittanos gyerekkel három hitoktató foglalkozott. Évente átlagosan 24–18 fiatal konfirmált. 1999 augusztusában Kádár Jenő, akkori lelkipásztor kérelmében így nyilatkozott a gyülekezet életéről: „*Szőlősgyula tiszta magyar nemzetiségű falu és tiszta református emberekből áll, akiket fel kellene karolni. Folyik a gyülekezet lelki építése, de nagy a szegénység és kilátástalanság. Az ifjúsággal nem tudunk komolyabban foglalkozni, mivel a célnak megfelelő helyiségünk nincs. Hat házi bibliakörünk 55–65 tagot számlál, annak ellenére, hogy vasárnap kétszer, hét közben pedig egyszer tartunk istentiszteletet.*”¹⁰⁵

A parókia épülete 2000-ben lett újra egyházi tulajdon (7. melléklet). Erről tanúskodik presbitérium 2000-ben írt kérvénye a Feketear dai Polgármesteri Hivatal képviselői testületének, melyben „*negyedszer kéri az 1944-ig egyházunk tulajdonát képező parókia /jelenleg óvoda/ épület és hozzátartozó földrészleg visszaadását.*”¹⁰⁶ A kérvény sikerrel járt, azon év nyarán, 2000. július

¹⁰² SZEL, egyházlátogatási jegyzőkönyv 1943

¹⁰³ SZEL, leltárjegyzék, 2001

¹⁰⁴ SZEL, kérvény a Feketear dai Polgármesteri Hivatal képviselői testületéhez, 1999.

¹⁰⁵ SZEL, a Szőlősgyulai Református Egyházközség kérelme a Kárpátaljai Református Egyházkerület Máramaros-Ugocsa egyházmegyéjéhez, 1999

¹⁰⁶ SZEL, kérvény a Feketear dai Polgármesteri Hivatal képviselői testületéhez, 2000.

14-én a parókia és területe visszakerült a Szőlősgyulai Református Egyház tulajdonába, mellyel egyidejűleg megszűnt a település egyetlen óvodája.¹⁰⁷

Kádár Jenő, református lelkipásztor 1996–2006 között szolgált a település egyházában. Az akkori időkről így mesélt: *„Amikor 1996-ban Szőlősgyulára érkeztem csak egy templom volt az egyházközség tulajdonában, kívül-belül omladozó falakkal. Négy kemény évbe telt, míg a Parókia és a régi iskola visszakerült az egyházközség használati jogába. Hogy visszakaptuk a parókiát és a régi egyházi iskolát, ebben nagy szerepe volt a gyülekezet akkori gondnokának. A gyülekezet döntő többsége az egyházi ingatlanok visszaadására voksolt. Teljes egészében azon volt, hogy ezeket az ingatlanokat visszaszolgáltassák jogos tulajdonának.*

A templomot 1998–99-ben újíttuk fel kívül-belül. A parókiát pedig a visszaadás évében kezdtük lakhatóvá tenni és egész szolgálatom végéig folyamatosan dolgoztunk azon, hogy ne csak a „paplak” legyen kész, de a gyülekezet számára is készüljön el egy közösségi tér, ami több-kevesebb sikerrel meg is valósult. A templomunk teljes felújítása mondhatni, hogy a gyülekezet adományiból történt meg. A hiányzó összegeket pedig Magyarországról kaptuk. Templomunk felújítása pontosan abban az időszakban történt, amikor az ukrán fizetőeszköznek semmi értéke nem volt. Istenünk gondviselő kegyelme, a sok szorgos gyulai emberek és asszonyok munkájának az eredménye volt templomunk megújulása. Életem végéig hálás leszek ezért a csodálatos összefogásért.

A parókiánk felújítása is hasonlóképpen zajlott, annyi különbséggel, hogy a parókia tetőszerkezetének kicserélésre személyes tárgyalások után, magától a Magyar kormány Miniszteri Kabinetjétől kaptuk. A tetőszerkezet kicserélésének munkálatait gyulai mesterek végezték. Hangsúlyozom, hogy ezeket a nem kis volumenű munkálatokat nem sikerült volna úgy véghezvinni, ha a falu apraja-nagyja nem fog össze. Itt nem csak a templomba járókról beszélek, hanem a faluról. Szinte minden család adakozott és kivette a részét a munkálatokból.

A legnagyobb problémát a parókia akkori funkciója jelentette. Falusi óvoda működött benne és az volt legnagyobb félelme mindeninek, ha visszazáll az egyház tulajdonába, akkor mi lesz óvodás gyermekeinkkel. Különféle nézetek ütköztek. Különféle javaslatok születtek. Míg végül 2000-ben birtokba vehette az egyház. Ekkor a presbitérium 49 százaléka lemondott. Legalább két évig nem tudott felállani a teljes presbitérium. Ugyanennyi ideig nem volt gondnoka sem a gyülekezetnek. Mi, akik maradtunk presbiterek, hitoktatók, pénztárosunk, énekvezetőink, csendben tettük a dolgunkat. Még jobban összefogtunk, még többet imádkoztunk és szorgoskodtunk. Idő múltán elültek az indulatok. Letisztultak a gondolatok. Többem látták már a jó célt és nem a rossz szándékot. Ismét megtelt a templom. Pezsgett az ifjúsággal való foglalkozás. Beindult a testvér gyülekezetek keresése és a kapcsolatok kiépítése. Közben először az egész megyében mi mehettünk az iskolába a hitoktatást megszervezni. Beindultak a házi bibliaórák, imaközösségek és az Ifjúsági

¹⁰⁷ SZEL, leltárjegyzék, 2001

Gyülekezet. Evangelizációkat szerveztünk és bibliakör vezető képzőre jártunk. A sok nehézség ellenére Istenünk ébredést munkált és sok örömet szerzett nekünk, hívő embereknek. Közrejátszottam jelenlegi óvoda megépülésében. Az Iskola és a Rendelő felújításának és felszerelésének is része lehettem. De 2009 tavaszán az Úrtól rendelt időm Szőlősgyulán lejárt és fájó szívvel ugyan, de Istentől kapott békességgel tehettem le szolgálatomat. Azóta is imádságban hordozom a Szőlősgyulai Református Gyülekezetet, sőt az egész községet. Istené legyen a dicsőség!''¹⁰⁸

A 4. táblázatban szemléltetésre kerül a település református egyházközségének összesített vagyonleltára, mely tükrözi a 20. századi, illetve a jelenkori tulajdonát.

4. táblázat. A Szőlősgyulai Református Egyházközség összesített vagyonleltára¹⁰⁹

s/sz.	1910	1950	2001	2021
1.	Templom és tere	Templom és tere	Templom és tere	Templom és tere
2.	Úrasztali kellékek	Úrasztali kellékek	Úrasztali kellékek	Úrasztali kellékek
3.	Keresztelői kellékek	Keresztelői kellékek	Keresztelői kellékek	Keresztelői kellékek
4.	Temető	-	állandó használatra megkapott önkormányzati terület	állandó használatra megkapott önkormányzati terület
5.	Temetkezési kellékek	-	Temetkezési kellékek	Temetkezési kellékek
6.	Parókia	-	Parókia	Parókia
7.	Parókia kert	-	Parókia kert	Parókia kert
8.	Egyházi iskola és tere		Volt egyházi iskola és tere	Volt egyházi iskola és tere (ma ifjúsági ház)
9.	Tanítói lak	-	-	-
10.	Harangozói lak			
11.	Erdőbirtok	-	-	-
12.	Szántóföld	-	-	-
13.	Kőfejtő			-
14.	Istálló			-
15.	Szőlőskert	-	-	-
16.	Disznóól	-	Disznóól	Disznóól
17.	Kút	-	Kút	Kút
18.			Harangtorony és tartozékai	Harangtorony és tartozékai
19.			Kerítés a templom körül	Kerítés a templom körül
20.			Kinti mellékhelyiség	Kinti mellékhelyiség
21.			Gyalogátjáró híd	Gyalogátjáró híd
22.			Fakapu a parókia körül	Vaskapu a parókia körül
23.				Gyülekezeti terem
24.				Garázs, faraktár

A legutóbbi, nagyobb volumenű templomfelújítás 2019-ben zajlott, melynek során új tetőszerkezetet kapott a templom. (8. melléklet). Ekkor találtak rá az elhanyagolt állapotú, 1752-ben készült fakazettás mennyezetre. Jelenleg a templom mennyezetét ideiglenes borítás fedi. A

¹⁰⁸ Kádár Jenő szíves közlése alapján

¹⁰⁹ Szerkesztette Molnár Emese a SZEL adattára alapján

gyülekezet összlétszáma 1164 fő, mely közül felnőtt 928 fő, hittanos 193 fő, három éven aluliak száma 43.

A Szőlősgyulai Református Egyházközség jelenlegi lelkésze, Laskoti Zoltán ekképpen nyilatkozott a gyülekezet életéről: *„2014 óta szolgálom a gyülekezetben. Ez idő alatt sikerült megszeretnem a közösséget és a faluközösséget is. Vezető testületünk, a presbitérium 12 tagú, akikkel negyedévente ülésüzünk, illetve vannak jegyzőkönyv nélküli, sürgősségi megbeszéléseink is. Az elmúlt években közös erővel kialakítottuk falunk egyetlen nyilvános játszóterét, felújítottuk a volt népiskola melléképületét, amely jelenleg ifjúsági házként funkcionál (9. melléklet). Lecseréltük a templomunk teljes tetőszerkezetét és gyülekezetünk csatlakozott egy beteggondozó hálózathoz. Az egyházközségnek 10 munkatársa van, köztük hitoktató, vasárnapi iskolatanító, gyermekmunkás, gondnok, kántor, szárazkántor, beteggondozó. Heti kétszer van istentisztelet, vasárnap és szerdán, minden kedden házi imaközösség, pénteken bibliaóra. A gyermekek számára rendszeresen folyik a hitoktatás és vasárnapi iskola, az ifjúságnak a konfirmációra való felkészítés, bibliaismeret és szombatoként ifjúsági bibliaóra. 2020-ban 9 hétre bezárták a templomainkat, ezért nehéz volt átállnunk az online istentiszteletek tartására. Azonban kialakult énekkarosaink között egy olyan online imaközösség, amely ekkor indult el. Másképp kellett szerveznünk a hittanokat, nem tarthattunk bentlakásos konfirmandushetet, így a konfirmandusainkkal mobilisan, kirándulásokkal tarkítva töltöttük a hetet. A vakációs bibliahéten is két csoportra kellett osztanunk a gyerekeket, így duplázódott a terhelés. Azonban a karantén ideje alatt gyülekezetünk önkénteseivel teljes egészében átfestettük a templom fafelületeit, felfrissítettük a parókia környezetét. Istennek hála, 2020. május 21. óta folyamatosan tartjuk az alkalmakat. A jövőben szeretnénk kihasználni a parókia földterületét, csemetefákat telepíteni. A távlati tervek között szerepel az elbontott harangtorony visszaépítése, illetve egy ravatalozó építése is a temetőben. Úgy gondolom, ezeknek a fizikai feladatoknak csakis a lelki munka lehet a háttere. Változó időkben élünk, ezért keressük a diakónia és gyülekezetgondozás új útjait, a régieket sem elhagyva. Mindig aktuális és nagy feladat meghatározni, milyen változásokat követhetünk és kell követnünk, illetve milyen változásoktól kell elhatárolódnunk, mert szembemennek Isten rendjével és Igéjével. Minden tervezésben mérvadónak tartom Pál apostol tanácsát: „A Lelket ne oltsátok ki, a prófétálást ne vessétek meg, de mindent vizsgáljatok meg: a jót tartsátok meg, a gonosz minden fajtájától tartózkodjatok!” 1Thessz 5,19-21. Isten Lelkének segítségével bízva remélem, meg tudunk felelni ennek az igen magas elvárásnak a jövőben is.*

3.3. A gyulai Református Elemi Népiskola

A Gyulai Református Elemi Népiskola 1840-ben nyitotta meg kapuit, mely épületében kapott helyet a tanítói lak is (18. ábra). Kezdetben egy osztály működött, egy tanítóval. Az 1864-es egyházrajz alapján a felső és alsó elemi iskola együtt működött, melyben 51 diák tanult, egy osztályban. Tanítójuk Mező Menyhért, a gyülekezet lelkésze pedig Ladányi Pál volt.¹¹⁰ Statisztikai kimutatások alapján 1885-ben volt a legkevesebb diákja az iskolának, mindössze 11 fő a 43 iskolaköteles közül. Azonban ez a szám az évek során gyarapodott, így 1899-re a református népiskola tanulóinak száma elérte a 96-ot. Jelentősen növekedett az iskolakötelesek és az iskolába járók aránya: míg 1887-ben 49 iskolakötelesből 20 tanuló járt a népiskolába, a századforduló végére 110 iskolakötelesből 96-an.¹¹¹

18. ábra. Az egykori gyulai református elemi népiskola¹¹²

Az iskolát a település református egyháza tartotta fenn, s ehhez az évek során sokszor segítségre volt szüksége. Erről tanúskodik Biki Ferenc református lelkész a máramaros–ugocsai református egyházmegye esperesi hivatalához írt kérelme, 1901-ben: „554 ev. ref. lelket számláló kicsiny egyházközségünk a legnagyobb erőmegfeszítések között egy felekezeti iskolát tart fenn, egy

¹¹⁰ SZEL, egyházrajz, 1865–1874

¹¹¹ SZEL, egyházrajz, 1875–1884; 1885–1894; 1894–1899

¹¹² SZEL

tanerővel. Ily nehéz körülmények között élvén, képtelenek vagyunk arra, hogy iskolánkat a legszükségesebb taneszközökkel elláthassuk. Teljes tisztelettel kérjük azért Nagyméltóságodat, hogy a csatolt kimutatásban feltüntetett taneszközöket számunkra díjmentesen kiutalványozni méltóztassék...A gyulai ev. ref. iskolában szükséges tanszerek: egy földgömb, Osztrák–Magyar Birodalom térképe, nyomtatott és írott fali olvasó táblák, természetrajzi táblák, számológép golyókkal, írásbeli és nyomtatásbeli mozgatható betűk, olvasó könyvek a szegény gyerekek számára.”¹¹³ Ugyanezen az éven, Szabó Andor, az akkori tanító kimutatást készített az iskolában meglévő tanszerekről, mely szerint az alábbi tanszerekkel rendelkezett az iskola: Európa térképe, Magyarország térképe, számológép.¹¹⁴ A kimutatás jól tükrözi, hogy abban az időben, mennyire kevés taneszközök által mind a tanítók, mind a tanulók rendelkezésére.

A nehéz sorsról árulkodik Halmágyi Irén, református tanítónő 1938-ban írt jelentése, melyben azt olvashatjuk, hogy „a tanterem fűtésére nem elegendő a tűzifa, amelyet a tanulók naponta hoznak. Az ablakok jégréteggel vannak borítva, a tanulók és a tanítónő legvastagabb ruhában is dideregve ülnek a teremben és egészségünk a legnagyobb mértékben veszélyeztetve van. Kérem a tisztelt Presbiteriumot, szíveskedjenek intézkedni, hogy az iskola azonnal tűzifát kapjon és rendszeresen fűthesse...”¹¹⁵

Az 1909-es egyházlátogatási jegyzőkönyv alapján 112 iskolakötelesből mindenki járt iskolába. Ekkor az iskola négyosztályos, azonban a felszerelése hiányos.¹¹⁶

Az évek folyamán az iskola sokszor szorult felújításra. A szőlősgyulai református egyháztanács 1914. márciusi gyűlésének jegyzőkönyvi kivonata szerint: „a gondnok jelenti, hogy a templom, lelkészi lak kijavítása múlhatatlanul szükségességé vált. A három épület teteje annyira megromlott, hogy az eső átáztatta a tetőzetet. Az egyháztanács egyhangúan elhatározta a templom déli oldalának befedését, a lelkészi és tanítói lak kijavítását és egészben való befedését...”¹¹⁷ A felújítás megtörtént, melynek egy részét a Halmi Népbankban lévő egyházi pénzből fizették. Az 1915–16-os tanévben az iskola ötosztályú volt, melyben az alábbi tantárgyakat tanították: olvasás, vallás, mennyiségtan, természetrajz, természettan, ének, kézimunka, testnevelés.¹¹⁸

A cseh uralom alatt az iskola szükségleteiről továbbra is a református egyház gondoskodott. 1939-ben a tanterem és a tanítói lakás változatlanul egy épületben volt. Az iskola nyolcosztályú és egy tantermű, ahol minden hétköznap folyt a tanítás. A diákok oktatását változatlanul egy tanító végezte, azonban ebben az évben az iskola tanító nélkül maradt, így a helyi lelképásztor, Király Kálmán tanított. Az iskolában minden reggelt bibliamagyarázattal kezdtek. Az udvara 400 m², a

¹¹³ SZEL, Biki Ferenc kérelme a máramaros–ugocsai református egyházmegye esperesi hivatalához, 1901

¹¹⁴ SZEL, kimutatás a gyulai ev. ref. iskola birtokában meglévő taneszközökről, 1901

¹¹⁵ SZEL, Halmágyi Irén kérelme a református egyház presbiteriumához

¹¹⁶ SZEL, egyházlátogatási jegyzőkönyv, 1909

¹¹⁷ SZEL, a Szőlősgyulai Református Egyháztanács kivonata, 1914

¹¹⁸ SZEL, statisztikai kimutatás a szőlősgyulai református egyház 1915–1916. évi népiskolai adatairól

kertje 150 m². A tantermek bútorzata, felszerelése teljes maradt, tehát a cseh hatóságok semmit nem szállítottak el.

A második világháború ideje alatt működött az iskola, azonban a rendelkezésünkre álló források hiányosak. Az 1940–41-es tanévben a tanulók száma mindössze 30 volt. Oktatásukat egy rövid ideig Cséke Lajos, református tanító végezte: *„Cséke Lajos volt kántortanító eltávozását követően üresedésben lévő kántortanítói állásra pályázatot hirdettünk. Bíró Károly, II. évfolyamos ref. tanítóképző intézeti növendék hajlandó a kántortanítói állást betölteni.”*¹¹⁹ A Szőlősgyulai Egyházi Levéltár iratanyagai között az népiskola legutóbbi említésével az 1945. július 29. írt jegyzőkönyvben találkoztam, miszerint *„Bíró Károly helyettes kántortanító kinyilatkoztatja, hogy az 1945–45. iskolai tanévre hajlandó megmaradni a Szőlősgyulai református egyház szolgálatában.”*¹²⁰ A népiskola összesített adatai az 5. táblázatban kerülnek szemléltetésre.

¹¹⁹ SZEL, jegyzőkönyv, 1933–1978

¹²⁰ Uo., jegyzőkönyv, 1945. július 29.

5. táblázat. A Gyulai református Elemi Népiskola adatai 1865 és 1941 között¹²¹

Év	Iskolák száma	Osztályok száma	Tanulók száma	Tanítók száma	Tanító (k) neve (i)	Iskolakötelesek száma
1865	1	1	51	1	Mező Menyhért	58
1866	1	1	53	1	Mező Menyhért	61
1874	1	1	34	1	Mező Menyhért	46
1884	1	1	16	1	Tóth Lajos	49
1885	1	1	11	1	Matkó Benjamin	43
1887	1	1	20	1	Matkó Benjamin	49
1888	1	1	25	1	Biki Ferenc	45
1889	1	1	21	1	Csáki János	44
1891	1	1	46	1	Gulácsy Imre	60
1892	1	1	42	1	Gulácsy Imre	62
1894	1	1	68	1	Gulácsy Imre	86
1895	1	1	57	1	Biki Ferenc	97
1896	1	1	72	1	Lengyel Gyula	107
1897	1	1	64	1	Lengyel Gyula	120
1899	1	1	96	1	Szakó András	110
1909	1	4	112	1	Bordi Mihály	112
1914	1	5	87	1	Tanító nélküli, lelkész tanít (Tusa Menyhért)	88
1915	1	5	65	1	Tanító nélküli, lelkész tanít (Tusa Menyhért)	65
1916	1	5	68	1	-	70
1939	1	8	41	1	Tanító nélküli, lelkész tanít (Király Kálmán)	-
1940	1	8	30	1	Cséke Lajos	176
1941	1	8	30	1	Cséke Lajos	175

A szovjetesítés folyamán az egyház tulajdonában lévő református elemi népiskolát államosították. Az államosított iskola a parókia épületében kapott helyett 1967-ig, 1967-ben nyitotta meg kapuit a település egyetlen, máig működő iskolája, a Gyulai Gimnázium.¹²²

Az egykori református elemi népiskola épületét lebontották, udvarán napjainkban a gyülekezet ifjúsági háza kap helyett, melyet 2016-ban építettek (19. ábra).

¹²¹ SZEL, 1865–1939 közötti jegyzőkönyvek, egyházrajzok

¹²² SZEL, vagyonleltár, 2001

19. ábra. Ifjúsági ház és játszótér, egykori elemi népiskola tere (a szerző saját felvétele)

3.4. A Szőlősgyulai Görögkatolikus Egyházközösség

Az 1851-es felmérés szerint Gyula lakossága 414 fő, köztük 410 református, 4 pedig római katolikus. 1900-ra már megnövekedett a falu lélekszáma 719-re, mely közül 710 magyar, 1 német, 5 oláh, 3 rutén nemzetiségű. Ezzel egyidejűleg új felekezetű emberek is megjelentek: 31 római katolikus, 65 görög katolikus, 557 református és 66 izraelita.¹²³

A település vallási összetételének alakulását a 6. táblázatban szemléltetjük, ahol figyelemmel kísérhetjük a görögkatolikus vallásúak százalékos arányát 1880-tól 1941-ig.

¹²³ Szabó 1978, id. mű. 18.

6. táblázat. A település vallási összetétele¹²⁴

	1880 (%-ban)	1910 (%-ban)	1921 (%-ban)	1930 (%-ban)	1941 (%-ban)
Római katolikus	3,13	3,08	2,99	7,89	6,32
Görögkatolikus	2,40	8,43	3,34	7,89	9,62
Görög keleti	-	-	-	-	0,09
Evangélikus	-	-	-	0,11	-
Református	84,3	80,05	84,36	79,22	79,16
Izraelita	10,34	8,43	8,96	4,78	4,81
Egyéb	-	-	-	0,11	-
<i>Összesen</i>	100%				

A görögkatolikus egyház 1949 és 1989 között katakomba-egyházként működött. Az istentiszteleteket, kereszteleket és temetéseket szűk családi körben végezték. 1952-ben, a papok letartóztatásainak befejeztével mindössze 47 görögkatolikus pap szolgált a térségben. A szovjet betelepítés következtében megerősödött a pravoszláv egyház, ezért a görögkatolikusoknak harcot kellett vívniuk templomaik visszaszerzésért. 1989-ben megtörtént a görögkatolikus egyház legalizációja és bejegyzése. 1991-ben újra megnyitotta kapuit az Ungvári Romzsa Tódor Akadémia, elindult a hitoktatóképzés is. 1996-ra 101 templomot sikerült visszaszerezniük, a bejegyzett hitközösségek száma elérte a 264-et.¹²⁵

A hat esperesi kerületet felölelő Munkácsi Görögkatolikus Püspökség egyházi vezetője 2003-tól 2020-ig Milan Šášik volt. Az általa irányított egyházmegyében megközelítőleg 400 000 ember görögkatolikus vallású. Ebből 26 000 magyar, 4500 román görögkatolikus. 2015-ig a megyében 167 új templomot és 56 kápolnát szenteltek fel.¹²⁶

A Szőlősgyulai Görögkatolikus Egyházközség viszonylag rövid múltra tekint vissza. Görögkatolikus templomát 2011-ben szentelték fel, addig a gyülekezet nem rendelkezett saját templommal (20. ábra). A templom felépítése előtt a miséket a település községházában tartották, havonta kétszer. A templom felépítése Olaszországi támogatással jött létre, Harangozó Miklós szolgálatának idejében. Az egyházközség a Csepei Görögkatolikus Egyház filiája. A gyülekezet jelenleg 35 tagot számlál és jelenleg Ábrány Krisztián csepei áldozópap szolgál a településen, aki így nyilatkozott a helyi gyülekezet életéről:

¹²⁴ Központi Statisztikai Hivatal: *Kárpátalja településeinek vallási adatai 1880–1941*. Budapest, 2000.

¹²⁵ *Egyházüldözés Kárpátalján 1944-1991*. Idővándor tematikus kiállítása. A gulágra elhurcolt és megtorlásban részesült római katolikus, görögkatolikus papok, református lelkipásztorok és más felekezetek vezetőinek emlékére. Összeállította: Dupka György, Szolyvai Emlékparkbizottság – Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2017. 85.

¹²⁶ Uo.

„A templomot 2011-ben szentelték fel, Örömhírvitel ünnepének tiszteletére. Hagyományos stílusban épült, kápolna jellegű templom, melynek építése Olaszországi támogatásból valósult meg. Az egyházközség a Csepei Görögkatolikus Egyházközség filiája. A templombúcsút március 25-én tartjuk, átlagosan 35–40 fő vesz részt rajta. Olyan programokra kerül sor, mint az Ünnepi Szent Liturgia, Körmény, olajkenet, himnuszok és agapé. Hetente kétszer van Szentmise, átlagosan 10–12 fő részvételével. Működik a vasárnapi iskola a gyermekek számára, a Szent Liturgiát követően. Jelenleg az egyháznak olyan kihívásokkal kell szembenéznie, mint az Istentől való eltávolodásnak a megakadályozása, illetve a Hozzá való közeledés és a Vele való együttélés elősegítése, ennek erősítése. A jövőre nézve, mivel egy kis közösségről van szó, alapvetően azt szeretném/szeretnék, ha a jelenleg passzív görögkatolikusok aktívan bekapcsolódnának egy egyházi életbe.”¹²⁷

20. ábra. A Szőlősgyulai Görögkatolikus templom
(a szerző saját felvétele)

¹²⁷ Ábrány Krisztián szíves közlése alapján

Páter Erika, a szőlősgyulai görögkatolikus egyházközség egyik gyülekezeti tagja ekképpen nyilatkozott az egyházzal: *„A görögkatolikus miséket a templom építése előtt a községházán tartottuk. Harangozó Miklós tartotta a miséket, havonta kétszer, amin átlagosan 10–15 ember vett részt. A templomunk 3-4 évig épült. Három papunk volt: harangozó Miklós (az egyház első papja), Szűcs Viktor és a jelenlegi Ábrány Krisztián. Az egyházi életből igyekszem teljesen kivenni a részes és szívem szerint cselekedni.”*¹²⁸

¹²⁸ Páter Erika szíves közlése alapján

ÖSSZEFOGLALÓ

A magiszteri munka Szőlősgyula múltját és jelenét mutatja be, beleértve a református és katolikus egyházának történetét is. Szőlősgyula túlnyomórészt magyarlakta település Kárpátalján, a Beregszászi járásban. A lakosság vallási megoszlás tekintetében többségében református, csupán csekély százaléka más felekezeti.

A dolgozat első fejezetében Ugocsa vármegye rövid történetét mutatjuk be, hisz több évszázadon keresztül Szőlősgyula ehhez a vármegyéhez tartozott. A vármegye leírásokban többször találkozunk a település említésével, köztük azzal, hogy a XVIII. században is megőrizte magyar jellegét.

A település neve sokszor változott az évszázadok során, így a második fejezet első részében nevének eredetét vizsgáltuk. Ebben a fejezetben mutatjuk be Szőlősgyulát olyan államalakulatok kötelékében, mint a Magyar Királyság, az első Csehszlovák Köztársaság, a Szovjetunió és végül Ukrajna. Továbbá, említésre kerülnek a település kulturális és természeti adottságai is. A korábbi kutatás eredményeit is belefoglaltuk a munkába, melyben Szőlősgyula utazási szokásait, a lakosok vendéglátásáról alkotott véleményét, a település turizmusának fejlesztését, valamint idegenforgalmilag hasznosítható erőforrásait vizsgáltuk.

A harmadik fejezetben Szőlősgyula egyházközségeivel foglalkozunk, amelynek zömében a Református Egyház összefoglaló történetének leírására törekedtünk. A szőlősgyulai református közösség hosszú múltra tekint vissza, már a XVI. századtól folyt az egyházi élet. A gyülekezet levéltára gazdag iratanyaggal rendelkezik, mely segítségével sikerült bemutatni a Szőlősgyulai Református Egyházközség, illetve a hajdan hozzátartozó elemi református népiskola múltját, azonban nehézséget jelentett, hogy a levéltár nem rendelkezik fond jegyzékkel, illetve az iratok sincsenek rendszerezve. A település görögkatolikus egyházközsége rövid múlttal rendelkezik, temploma mindössze 10 éves, ám ebben a fejezetben is a település lakosai tartoznak, s ezért velük is foglalkozunk.

A második és harmadik fejezetben arra törekedtünk, hogy a település jelene is bemutatásra kerüljön. Ehhez segítségül a szakirodalmon kívül az oral history módszerét is alkalmaztuk. Az oral history, mint kutatási módszer segítségével sikerült betekintést nyernünk Szőlősgyula jelenébe, köztük az általános iskola, óvoda, községháza, református, illetve katolikus egyház életébe.

A kutatás alapvető célja az volt, hogy a feltárt források alapján leírjuk Szőlősgyula történetét. Ezek a források viszonylag hiányosak voltak, sokszor eltérő információval szolgáltak. Azonban, a kitűzött céljainkat sikerült teljesíteni, s átfogó képet adni Szőlősgyula múltjáról és jelenéről.

ÖSSZEFOGLALÓ UKRÁN NYELVEN (PEZIOМЕ)

Магістерська робота представляє минуле та сьогодення села Дюло, включаючи історію Реформатської та Греко-католицької Церков. Дюло – це село на Закарпатті, в Берегівському районі поселене, переважно, угорцями. Що стосується розповсюдження релігій, населення в основному реформати, лише незначний відсоток належить до іншої конфесії.

У першому розділі роботи ми описуємо коротку історію комітату Угоча, оскільки колись село Дюло протягом сотень років належало до цього комітату. В описах комітату ми кілька разів стикаємось із згадуванням цього села, в тому числі з тим, що у XVIII столітті. Він також зберіг свій угорський характер у XIX столітті.

У другому розділі ми представляємо село Дюло в контексті таких державних утворень, як Королівство Угорщини, перша Чехословацька Республіка, Радянський Союз та незалежна Україна. Крім того, згадуються культурні та природні обдарування поселення. Результати попереднього дослідження також були включені в роботу, в якій ми вивчали звички подорожей села Дюло, думку жителів про гостинність жителів, розвиток туризму поселення та ресурси, які можна використовувати для туризму.

У третьому розділі ми спробували описати коротку історію реформатської церкви села Дюло. Реформатська громада в Дюло має давню історію, починаючи з XVI століття. Церковне життя почалося з XVI століття. Архіви громади мають багатий набір документів, за допомогою яких було представлено минуле реформатської парафії Дюло та колишньої початкової реформатської народної школи, але було важко, тому що архіви не мали списку та документи не були організовані. Греко-католицька парафія села має коротку історію, а її церкві лише 10 років, але ми описуємо і цю коротку історію церкви.

У другому та третьому розділах ми спробували також представити сьогодення поселення. Окрім наукової літератури, для цього використовувався метод усної історії. За допомогою усної історії як методу дослідження нам вдалося отримати уявлення про сучасність села Дюло, включаючи життя початкової школи, дитячого садка, сільської ратуші, реформатської та католицької церков.

Метою дослідження було описати історію села Дюло на основі виявлених джерел. Ці джерела були відносно неповними, часто надавали різну інформацію. Однак нам вдалося досягти наших цілей та надати повну картину минулого та сьогодення села.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM JEGYZÉKE

I. Publikálatlan források

Szőlősgyulai Egyházi Levéltár iratanyagai:

1. A Szőlősgyulai Református Egyháztanács kivonata, 1914
2. Biki Ferenc kérelme a Máramaros–Ugoc sai Református Egyházmegye esperesi hivatalához, 1901
3. Černý Ardov levele, 1932
4. Egry Ferenc levele Oroszi Imre református lelkészúrnak, 1933 áprilisa
5. Egry Ferenc levele Oroszi Imre református lelkészúrnak, 1933 májusa
6. Egyházlátogatási jegyzőkönyv 1943, 1909, 1914
7. Egyházrajz, 1843, 1865–1874, 1865–1875, 1875–1884; 1885–1894; 1894–1899
8. Halmágyi Irén kérelme a református egyház presbitériumához
9. Horkay László püspök levele, 2000.03.20.
10. Jegyzőkönyv, 1933–1978
11. Kép a református elemi népiskoláról
12. Kérvény a Feketeardai Polgármesteri Hivatal képviselői testületéhez, 1999, 2000.
13. Kimutatás a gyulai ev. ref. iskola birtokában meglévő taneszközökről, 1901
14. Kölcsönfelvételi határozat, 1915
15. Leltárjegyzék, 2001
16. Levél a Máramaros–Ugoc sai Református Egyházmegye esperesi hivatalától, 1916
17. Máramaros–Ugoc sai Egyházmegye Esperesi Hivatalának levele, 1938
18. Máramaros–Ugoc sai Református Egyházmegye esperesi hivatalának leve, 1944
19. Oroszi József beszéde, 2002
20. Összesített jegyzőkönyvek, egyházrajzok 1865–1939 között
21. Statisztikai kimutatás a Szőlősgyulai Református Egyház 1915–1916. évi népiskolai adatairól
22. Szegénységi bizonyítvány, 1896
23. Vagyoneleltár, 2001

II. Publikált források (statisztikai adatok)

24. Központi Statisztikai Hivatal: *Kárpátalja településeinek vallási adatai 1880–1941.* Budapest, 2000.
25. *Anjou-kori Oklevéltár, XXI, 1337*, Budapest-Szeged, Quintus Kiadó, 2005.

Elérhető:

https://library.hungaricana.hu/hu/view/KozMagyOkmánytarak_anjou_uj_21/?pg=0&layout=s. (2021. 02. 06.)

III. Szakmunkák, monográfiák

26. Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*, Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 1993.
27. Csatáry György: *Ugocsa vármegye a II. Rákóczi Ferenc államában (1703–1711)*, Ungvár – Beregszász, PoliPrint Kft., 2008.
28. Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*. Budapest, 1990,
29. Dupka György: *A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján (1944–1991)*, Ungvár, Intermix Kiadó, 2014.
30. *Egyházüldözés Kárpátalján 1944-1991*. Idővándor tematikus kiállítása. A gulágra elhurcolt és megtorlásban részesült római katolikus, görögkatolikus papok, református lelképásztorok és más felekezetek vezetőinek emlékére. Összállító: Dupka György, Szolyvai Emlékparkbizottság – Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2017.
31. Fedinec Csilla – Halász Iván – Tóth Mihály: *A független Ukrajna. Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek*, Budapest, Kalligram Kiadó, 2016.
32. Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*, Galánta–Dunaszerdahely, Lilium Aurum Könyvkiadó, 2002.
33. Fényes Elek: *Magyarország geográfiai szótára*, II. kötet, Pest, A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése és az Állami Könyvterjesztő Vállalat közös kiadása, 1851.
34. Fodor Gusztáv: *Református múltunk kezesség I. Adattár kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523–2016*, Narancsik Imre Kutatói Műhely, Tiszaszentimre, Kapitális Nyomda, Debrecen, 2016.
35. *Kárpátalja 1919–2009 történelem, politika, kultúra. Szerk.: Fedinec Csilla – Vehes Mikola*. Ungvár–Budapest, Argumentum Kiadó, 2010.
36. Szabó István: *Ugocsa megye*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1987.

IV. Tudományos tanulmányok és szakkikkek

37. Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Karmacsai Zoltán – Márku Anita – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő: *Kárpátalja 1920–2020. A kárpátaljai magyarság elmúlt 100 éve*, Beregszász, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, 2020.

38. Fedinec Csilla: A Csehszlovákiától a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalja magyar kisebbségének helyzete (1944–1946). In *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Gondolat – MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008.
39. Fedinec Csilla: Kárpátalja közigazgatása és tanügyigazgatása 1933-1944 között. In *Magyar Pedagógia*, a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának folyóirata, 96. évf. 4. szám, Szeged, 1996.
40. Fodor Gusztáv: Kárpátalja szovjetizálásának hatásai a Kárpátaljai Református Egyház életére 1944–1954 között. In *Szovjet fogságba hurcolt reformátusok a Kárpát-medencében*, tanulmánykötet. Kárpátaljai Református Egyház – Református Közéleti és Kulturális Központ Alapítvány 2017. Kapitális Nyomda, Debrecen, 2017.
41. Kolozsvári István – Hadnagy István – Csoma Zoltán – Kohut Erzsébet: *Módszertani kézikönyv kárpátaljai környezettudományi terepgyakorlatokhoz*. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Fodor István Kutatóközpontjának, valamint a Biológia és Kémia Tanszékének a tudományos-módszertani kiadványa. II. RF KMF – „RIK-U” Kft., Beregszász–Ungvár, 2020.
42. Kosztyó Gyula: Szovjet ideológiai munka Kárpátalján (1944–1950). Személyi kultusz és mítoszteremtés. In *Acta Academiae Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos folyóirata, XII. évfolyam, 1. kötet, Ungvár – Beregszász, Kálvin Nyomda, 2013.
43. Molnár D Erzsébet: A Málenkij robot nemzetiségi és felekezeti vonatkozásai Kárpátalján, különös tekintettel a református közösségre. In *Magyar öntudat és Krisztusi, keresztény elvek*. Református hitünk kezesség sorozat, a Narancsik Imre Kutatói Műhely tanulmánykötete. III. kötet, Beregszász, Kálvin Kiadó, 2019.
44. Molnár D. Erzsébet: *Kárpátaljai magyarok a Szovjetunió hadifogoly- és munkatáborában (1944-1953)*. Doktori (PhD) értekezés. Kéziratban, Debreceni Egyetem BTK, 2015.
45. Molnár Emese: *Szőlősgyula idegenforgalmi lehetőségeinek feltárása és fejlesztési javaslatok kidolgozása*. Szakdolgozat. Kéziratban, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 2019.
46. Orbán Marianna: Ébredési mozgalom a Kárpátaljai Református Egyházban (1936–1947). In *Acta Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. VIII. évfolyam, 2. kötet, Ungvár, Poliprint Kft., 2011.
47. Pallai László: Az első világháború gazdasági hatásai Magyarországon. In *Acta Academiae Beregsasiensis* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos folyóirata, XV. évfolyam, Beregszász – Ungvár, 2016.

48. Radvánszky Ferenc, Dr.: Megtörő kegyelem. Avagy, a Kárpátaljai Református Egyház (KRE) előtt álló kihívások és látható irányai, különös tekintettel a KRE struktúrájára és demográfiai tendenciáira. In *Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Kárpátalja magyarlakta településein*,
49. Szakál Imre: *Földkérdés és telepítéspolitikai Kárpátalján az első Csehszlovák köztársaság időszakában (1919-1938)*. Doktori (PhD) értekezés. Kéziratban, Debreceni Egyetem BTK, 2015.
50. Szamborovszkyné Nagy Ibolya: Az iskolaügy alakulása a Szovjetunióban a második világháború utáni években (1944–1953). In *Acta Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. IX. évfolyam, 3. kötet, Ungvár, Poliprint Kft., 2010.
51. Szamborovszkyné Nagy Ibolya: Magyar reformátusok a Szovjetunióban a hrucsovi egyházüldözés időszakában. *Betekintő* 14. évf. 3. sz.
52. Székely Gusztáv: Ugocsa vármegye kialakulása az új kutatások tükrében. In *Acta Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. IX. évfolyam, 3. kötet, Ungvár, Poliprint Kft., 2010.
53. Tóth Zsuzsa: A Kárpátaljai Református Egyházkerület megalakulása, egyházmegyéinek küzdelmei a Csehszlovák Köztársaság kötelékében (1920–1928). In *Acta Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. X. évfolyam, 1. kötet, Ungvár, Poliprint Kft., 2011.

V. Kordokumentumok

54. Gulácsy Lajos: *A mélységből a magasba*. Kárpátaljai Református Osztály Sajtóosztálya, Munkács, 2005.

VI. Oral history/adatközlők

55. Ábrány Krisztián 1982. évi születésű szőlősgyulai görögkatolikus áldozópap
56. Csetneki Bálint 1948. évi születésű szőlősgyulai lakos, jelenleg nyugállományt tölt
57. Csetneki Katalin 1949. évi születésű szőlősgyulai lakos, jelenleg nyugállományt tölt be
- Digitális adatbázisok, internetes felületek
58. Domokos Margit 1980. évi születésű szőlősgyulai lakos, a Gyulai Gimnázium munkatársa
59. Homoki Tibor, fertősalmási lelkipásztor, a Máramaros-Ugocsa Egyházmegye Misszió Bizottságának elnöke, Jogi Bizottságának tagja.
60. Kádár Jenő 1961. évi születésű nyírkátai lakos, 199 –2009 között szőlősgyulai református lelkipásztor

61. Kis Mónika 1994. évi születésű szőlősgyulai lakos, a Gyulai Harmatcsepp Óvoda igazgatónője
62. Laskoti Zoltán 1989. évi születésű szőlősgyulai református lelképásztor
63. Páter Erika 1984. évi születésű szőlősgyulai lakos, a görögkatolikus egyház tagja
64. Simonya Erika 1984. évi születésű szőlősgyulai lakos, a gyulai családorvosi rendelő ápolónője
65. Vince Irén 1991. évi születésű szőlősgyulai lakos, a gyulai községháza munkatársa

VII. Digitális adatbázisok/internetes felületek

66. *A háborús vereség és a Monarchia felszámolása.* In Pannon Enciklopedia. Elérhető: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/a-magyar-sag-kezikonyve-2/a-magyar-sag-tortenete-520/az-also-vilaghaboru-7F5/a-haborus-vereseg-es-a-monarchia-felszamolasa-818/?list=eyJxdWVyeSI6ICJlbHNcdTAxNTEgdmlsXHUwMGUxZ2hcdTAwZTFib3JcdTAwZmEgIn0.> (2021.02.06.)
67. A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve, XXXIX–XL. évfolyam, 1997-1998. Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_SZSZ_Jame_39_40/?pg=5&layout=s&query=Sz%C5%911%C5%91sgyula. (2021.04.08.)
68. Borbély Sándor: *A szovjet politikai diktatúra által konstruált történeti múlt.* Elérhető: http://real.mtak.hu/48156/1/szovjet_pol_diktatura_muzeum.pdf. (2020. 11.12.)
69. Gyalay Mihály: *A magyar igazgatástörténeti helységnév lexikon.* Elérhető: https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Helysegnevtar_Gyalay-gyalay-mihaly-a-magyar-igazgastorteneti-helysegnev-lexikon-2/ (2020. 10.14.)
70. Ugocsa vármegye. Szócikk. In *Pallas Nagylexikon.* Elérhető: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PallasLexikon_16/. (2020. 10. 14.)
71. Mihók Richárd: *Helytörténet (Kárpátalja története a legkorábbi időktől a középkor végéig),* Ungvár, 2014. Elérhető: <http://genius-ja.uz.ua/sites/default/files/csatolmanyok/magyar-nyelvu-oktatasi-jegyzetek-es-magyar-nyelvu-szaknyelvi-szotarok-keszítése-a-nyertesek-dokumentumai-725/mihokrichardpdf1.pdf> (2020. 09.21.)
72. Orosz Enikő: *Decentralizáció Kárpátalján,* Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont. Elérhető: <http://hodinkaintezet.uz.ua/decentralizacio-karpataljan/>. (2021. 02. 04.)

MELLÉKLET

1. melléklet: *A Szőlősgyulai Kultúrház*
(Forrás: a szerző saját felvétele)

2. melléklet: Régi Úrasztali klenódiumok
(Forrás: a szerző saját felvétele)

3. melléklet: *Jelenleg használt Úrasztali klenódiumok, Úrvacsorai kellékek*
(Forrás: a szerző saját felvétele)

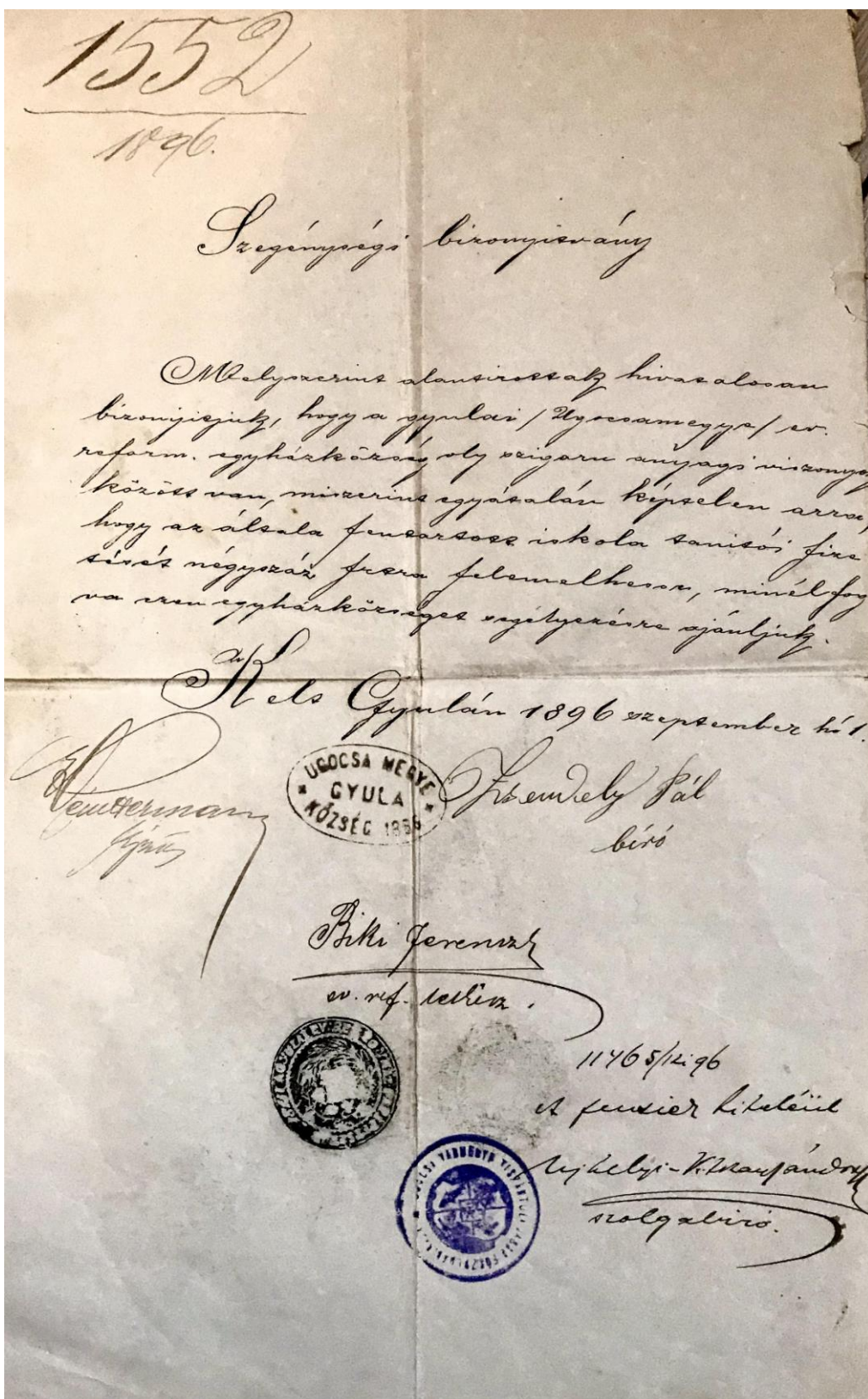
4. melléklet: *Jelenleg használt keresztelői kellékek*
(Forrás: a szerző saját felvétele)

5. melléklet: *A református templom jelenleg használt harangjai*
(Forrás: a szerző saját felvétele)

6. melléklet: Szegénységi bizonyítvány
(Forrás: a szerző saját felvétele)

7. melléklet: *A Szőlősgyulai Református Egyházközség parókiája*

(Forrás: a szerző saját felvétele)

8. melléklet: *A szőlősgyulai református templom napjainkban*

(Forrás: a szerző saját felvétele)

9. melléklet: *Játszótér és az ifjúsági ház épülete*

(Forrás: a szerző saját felvétele)

10. melléklet: *A szőlősgyulai katolikus és református templom*

(Forrás: a szerző saját felvétele)

11. melléklet: *A szőlősgyulai református templom és harangtorony*

(Forrás: a szerző saját felvétele)

12. melléklet: *Fő út*

(Forrás: a szerző saját felvétele)

13. melléklet: *Temető*
(Forrás: a szerző saját felvétele)

14. melléklet: *Tavaszi munkálatok: szántás*
(Forrás: a szerző saját felvétele)

15. melléklet: *Futballpálya*

(Forrás: a szerző saját felvétele)

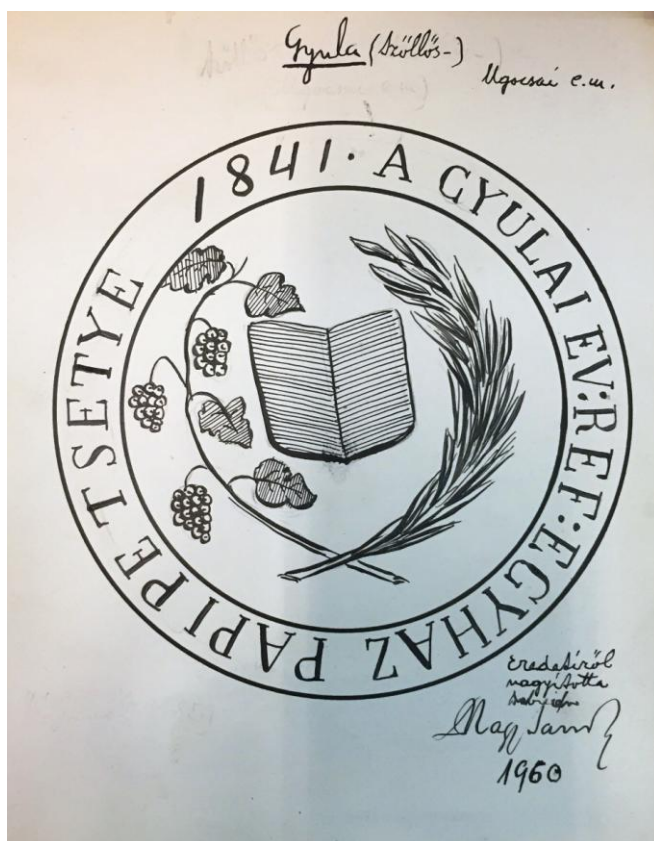
16. melléklet: *A gyulai református egyház pecsétje, 1807*

(Forrás: Debreceni Kollégiumi Egyházi Levéltár, fényképezte: Fodor Gusztáv)

17. melléklet: A gyulai református egyház pecsétje, 1841

(Forrás: Debreceni Kollégiumi Egyházi Levéltár, fényképezte: Fodor Gusztáv)

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1007967747

Дата перевірки:
21.05.2021 16:25:10 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
21.05.2021 16:26:33 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: MolnarEmese_MA

Кількість сторінок: 72 Кількість слів: 16074 Кількість символів: 126159 Розмір файлу: 8.49 MB ID файлу: 1008060886

8.11% Схожість

Найбільша схожість: 1.59% з Інтернет-джерелом (https://www.epa.oszk.hu/01600/01626/00002/pdf/acta_beregsasiensis_E)

8.11% Джерела з Інтернету

197

Сторінка 74

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел